

Bene János

A millennium bűvöletében

Az „előre törekvő város”

Az új évtized, az 1890-es évek, Bencs László polgármesterségének ideje a nagy építkezések kora volt a városban, Nyíregyháza fejlődése töretlen, a település városias képet vett fel, utcái, terei rendezettek, köz- és magánépületei gyarapodtak.

Az 1890. évi népszámlálás adatai szerint akkor a városban 27 170 lélek lakott, 13 249 férfi és 13 921 nő. A tíz évvel korábbi népesség számához képest a gyarapodás 2999 lelket tett ki. A város 904 katasztrális hold és 631 négyszögöl területre terjedt ki. 95 utcáján és terén 2106 lakóház állt, abból 28 emeletes, a többi földszintes. A város határában lévő tanyavilág 27 336 katasztrális hold területén 1675 lakóházban 8701 tanyai lakos élt. Ezekben az években „modernizálták” a korábbi palétás rendszert. 1892-ben 25, 1893 tavaszán pedig 45 járást szerveztek, a járások élén a most már tanyabíráknak nevezett (korábban) palétásokkal. A tanyabírákat hatévente választották, szolgálati utasítással látták el őket, házukra a hivatali állásukat jelző Tanyabíró táblát függesztették ki.

Szintén a város határával összefüggő nagy kérdés volt a nagykállói határban fekvő, de Nyíregyháza szomszédságában lévő császárszállási földeknek és nyíregyházi polgárok által ottan birt tanyáknak Nyíregyháza határához leendő csatolása. Az 1899. október 13-i közgyűlés Bencs Lászlót, Hudák Károly tiszti ügyészt és dr. Ferlicska Kálmán volt ügyészt, országgyűlési képviselőt bizta meg a közgyűlés, hogy a szükséges lépéseket tegyék meg.

Vidliczkay József halálával a Tisztelt Házba új képviselőt kellett küldeni. Az 1890-es évtizedben két képviselője is volt a városnak, Beniczky Miksa (1829–1912), illetve dr. Ferlicska Kálmán (1852–1906). Az előbbi 1890 és 1896, utóbbi 1896 és 1901 között képviselte az Országházban Nyíregyházát.

Beniczky Miksa Liptó megyei joghallgató, 1848-1849-ben az egri 26. honvéd zászlóaljban harcolt. Világos után birtokaira vonult vissza, majd Borsod megyében megyei aljegyzői tiszteletet töltött be. 1863-ban telepedett Nyíregyházára mint gróf Lónyay Menyhért ügyeinek képviselője. Simapusztán gazdálkodott. A választáson ellenfele a szabadelvű párti Farbaky József (1838–1896) evangélikus lelkész. A választásnak akkor nem volt igazán tétje, hiszen a ciklusból már nem sok idő volt hátra, a választóknak is csak a fele élt a jogával, s a tótul is jól beszélő Beniczky győzött. Az 1892-es választáson újra jelöltette magát, az ugyancsak függetlenségi programmal induló dr. Meskó Lászlóval szemben és 699:654 arányban győzött, de képviselősködésének a város nem látta igazán a hasznát. Az újabb ciklusban

újra jelöltette magát, de megbukott és azután, hogy a polgármesterségre tört, hívei végképp elhagyták. Anyagi helyzete is romlott, elhagyta a várost s egy budapesti honvéd menházban töltötte utolsó éveit.

Dr. Ferlicska Kálmán korábban Nyíregyházára telepedett üvegkereskedő családból származott, ahol a fiúk már hivatalnoki, értelmiségi pályát választották. 1879-ben végezte jogi tanulmányait, ügyvédi oklevelet szerzett, három évig Pesten gyakor nokoskodott, majd 1882-ben Nyíregyházán nyitott ügyvédi irodát. Tagja lett a képviselőtestületnek, majd a törvényhatósági bizottságnak is, 1893-tól a város főügyésze. 1896-ban a választások előtt Bánffy Dezső kormányától biztatást kapott a város, ha kormánypárti jelöltet választanak, szó lehet az önálló törvényhatósági jog megadásáról. 27 szavazattal nyert Beniczky Miksa ellen. Pestre kerülve gyakran felszóllalt a Házban, de a Bánffy kormány bukásával, az amúgy is kétes értékű ígéret beváltatlan maradt, a város elesett az önálló törvényhatósági jogtól. Hazatérve Nyíregyházára dr. Ferlicska Kálmán továbbra is rendületlenül dolgozott, nem sokkal halála előtt Garayra magyarosította családja nevét. 1906. július 21-én hunyt el a Selyem utca 5. szám alatti házában.¹

Az elemi csapások az új évtizedben sem kímélték a várost. 1891. július 5-én hatalmas felhőszakadás és jégverés zúdult a határra, elverve a termést. A polgármester azonnal értekezletet hívott össze, segélybizottságot alakítottak, és összesen 2000 forint összegig azonnali gyorssegélyt engedélyeztek a rászorulóknak. A helybeli Ipar és Kereskedelmi Bank 100 métermázsa gabonát ajánlott fel és 10 000 forintnyi kedvezményes, 5 százalékos kamatú kölcsönt kívánt nyújtani 4 éves lejáratral a hatóságilag igazolt károsultaknak.²

A városban is megindult a gyűjtés, melynek eredményéről az 1891. augusztus 27-i közgyűlésen számolt be a polgármester. 104 mázsa újgabona és 2645 forint 6 krajcár készpénz gyűlt össze. Augusztus 16-án a Népkertben a fiatalság rendezett néptünnepélyt, s az ott befolyt 807 forint 86 krajcár tiszta jövedelmet is felajánlották a rászorultaknak.

Az első adakozók között volt Kállay András főispán 100 forinttal, a helybeli takarékpénztár vetőmagra 1000 forintot, az Ipar és Kereskedelmi Bank 100 mázsa vetőmagot, gróf Dessewffy Miklós 200 forintot, a Szabolcsi Hitelbank 100 forintot, a nagykállói takarékpénztár szintén 100 forintot adományozott.

A polgármesteri jelentés szerint 11 104 hold 680 négyszögöl terület szenvedett jégkárt, 858-ra rúgott a károsultak száma, közülük viszont csak 133-an jelentkeztek 16 741 forint összegű vetőmagkölcsön iránt. Sokan tehát önerőből próbálnak talpra állni.³

A jégverés mellett a tűz is pusztított a városban, főleg a tavaszi szeles időkben. A tűzoltóság felkészültségének köszönhetően azonban nagyobb katasztrófa nem történt, de 1893 tavaszán a polgármester, félve a netaláni gyűjtogatásoktól, elrendelte, hogy éjszaka a polgárok kettesével, utcánként éjjeli őrseget adjanak.

1894. szeptember 22-én és 23-án ünnepelte a Nyíregyházi Önkéntes Tűzoltó Egylet fennállásának 10. évfordulóját, zászlószenteléssel egybekötve. A zászló tűzvörös szövetből készült, egyik oldalán a város címere és a *Nyíregyházi Önkéntes Tűzoltó Egylet* körirással, a másik oldalon tűzoltó szerek és *Istennek dicsőség, embernek segítség!* körirással. Az évfordulóra a város 1000 forintot szavazott

1. Margócsy, 1995. 205–227.

2. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Önkormányzatának Levéltára (a továbbiakban: SzSzBMÖL.) V.B.181. jkv. 1891. júl. 10. K. 5544/1891.

3. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1891. aug. 27. K. 5989/1891.

meg a tűzoltóságnak, melyből egy új fecskendőt szereztek be. A zászlószentelési ünnepségen a tűzoltók is meglepték parancsnokukat, egy fekete bőrrrel bevont dobozban ébenfanyelű ezüst díszbaltát és ezüst kéthangú jelzót adtak át Sztárek Ferencnek.⁴

Két év múlva, a millenniumi ünnepségeken tartott országos tűzoltó versenyre a nyíregyháziak is beneveztek, s 1896. augusztus 16-án a fővárosban, első országos versenyükön, a négykerekű mozdonyfecskendő iskolászerelési versenyén 38 csapat előtt szereztek meg az I. díjat, bőségszaru alakú ezüst serleget.⁵ Ez volt a nyitánya a később számos, nemzetközi versenyt is nyert csapat sikeres szerepléseinek.

A város saját hivatalházának jól megfontolt érdekekből való átengedése után rendre azon volt, hogy a felsőbb hivatalok elhelyezését megoldja, s végül saját Városházába költözzön vissza. E hivatalok közül elsőként a törvényszék ügyét sikerült megoldani. A képviselőtestület az építendő Törvényszék részére az Orosi út jobb oldalán és a Szentmihályi utcán ajánlott fel telket, végül az 1887. június 3-i közgyűlés az Orosi utca torkolatának bal oldalát jelölte meg a törvényszék és a fogház helyéül. 1888. május 18-án a Törvényszéket létesítő bizottság terjesztette be jelentését, melyben az szerepelt, hogy a belügyminisztérium által megbízott tervező Wágner Gyula építész azt javasolta, hogy az Orosi utcai telek délnyugati szegletét 21 méterrel hozzák ki az utcára – így az épület egyemeletes és kettős frontú lehetne, míg ha az nem történik meg, akkor kétemeletesre kell építeni. Városszépítészeti szempontból a közgyűlés az előző javaslatot fogadta el és átadta az építkezéshez szükséges 242 négyszögöl területet.⁶

Augusztus 17-én már konkrét ügyekről döntött a közgyűlés, megrendelt a tavasszal induló munkálatokhoz 1 millió téglát, az építkezéshez felajánlott 200 000 forint előleg felvételének módoszatairól megkereste a Budapesti Kereskedelmi Bankot.

Először a börtönt építették meg, melynek alapkövét 1889. szeptember 25-én rakták le. 1891-re az épület készen áll, februárban költöztették át a rabokat a Korona épületből. A törvényszék épülete is elkészült még abban az évben, a kivitelezők itt is Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály voltak. A törvénykezés hivatalai 1891 augusztusában kezdtek beköltözni, az ünnepélyes felavatás 1891. november 23-án történt meg. Az épület földszintjén a járásbírószék és a telekkönyv, az emeleten a törvényszék kapott helyet. A sarkon nyílt a díszes főbejárat, az Orosi utcán pedig a kocsibehajtó kaput építették meg.⁷ A börtönről és a börtönviszonyokról az alábbiakat írta Geduly Henrik 1896-ban: *„Nos, ami a nyíregyházi királyi fogházat illeti, az teljesen magán hordozza a modern idők amaz elvét, hogy még a megérdemlett büntetésben is legyen humanizmus és mód a javításra. Széles, világos folyosókkal, nagy munkatermekkel és jó levegőjű udvarral, nők, férfiak számára külön kórházzal ellátott tömör falú, hatalmas épület, melyben a rabok csak télen tartózkodnak, nyáron a rabkert művelése és a kosáripár gyakorlása czéljából a szabad ég alatt vannak. A munka, mint javító eszköz, itt oly mértékben nyer alkalmazást, hogy – a mi hazánkban páratlanul áll – pl. a folyó év május havában is a rabok 597 forint 50 krajcárt kerestek saját munkájukkal úgy, hogy ebből az ő és öreik élelmezése teljesen kikerült. A 3 emeletes fogházi épület 99 zárkájában – melyek közül a közös zárkában 30-40 ember is elfér – most 130 rab üli büntetését. A rabok egészségi állapota kedvezőnek mondható. Táplálkozási viszonyaik kielégítőek, élelmezésük*

4. Bene, 1999/a. 23–25.

5. Bene, 1999/a. 26–27.

6. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1888. máj. 18. K. 1702/1888.

7. Margócsy, 1986. 68.

tápláló, egészséges, sőt változatos. Leves, hús és főzelék szerepel étlapjukon. E mellett minden felekezet lelkeszi hivatala gondoskodik a foglyok vallás-erkölcsi ellátásáról is, úgy, hogy elmondhatjuk, e modern fogház alig büntet mással, mint a környezetből való kiszakítás által okozott erkölcsileg megszegyenítő tudattal...⁸

Bencs László polgármester az 1891. október 1-jei közgyűlésen jelentette be, hogy a törvényszék elhagyta a Városháza déli szárnyát, annak földszinti helyiségeibe szeptember 17-től fokozatosan költöztek be az addig az iskolákban és óvodákban elhelyezett hivatalok. Az adóhivatalt és a községi bírói hivatalt egy évre ideiglenesen a Gredig-ház emeletére költöztették. Nem került azonban minden helyiség a városi hivatalok birtokába, mert ekkor a képviselőtestület az 1889. augusztus 1. óta Nyíregyházán elhelyezett Pénzügyigazgatóságot, az addig a Gredig-házban bérelt helyiségekből átköltöztette a megürült hivatali szobákba, azért a bérleti díjért, amit addig a kincstár oda fizetett. A Pénzügyigazgatóság 1901-ig maradt a Városházán, akkor költözött a Barzó Mihály által épített bérházba a Károlyi kert és a Széchenyi utca sarkára. A Pénzügyigazgatóság kiköltözésével lett tulajdonképpen gazdája a teljes Városházának a város.⁹

Nyíregyháza megyeszékhellyé válása, 1876 óta, a megyei hivataloknak a Városházára való beköltözésével, állandó témája mind a vármegyei, mind a városi közgyűléseknek az önálló Vármegye-háza felépítésének ügye. Az 1887. november 25-i közgyűlésen ismertették a vármegye azon határozatát, miszerint a Megyeháza céljára megfelelő telket kérnek. Ennek kijelölésére a város a polgármester elnökletével dr. Meskó László tiszti ügyészt, dr. Jösa András, Gruden Ernő, Somogyi Gyula, Sztárek Ferenc képviselői tagokat, Bencs László tanácsnokot és Májerszky Béla főjegyzőt küldte ki.

A következő év nyarán ismét előkerült a megyeháza ügye. Ekkor a képviselőtestület már konkrét döntéseket hozott, melyek szerint átadják a Megyeház építésének céljaira a Városházául használt Vendég utcai telket és az azon lévő épületeket, megadják az anyagszállításhoz a kövezetvám mentességet. A megye által kért szomszédos, Köszler-féle telket nem tudták átadni, mert az magántulajdonban volt, s mivel abban időben téglagyártással nem foglalkozott a város, azt sem tudtak adni de az építkezést 15.000 forinttal támogatták. Elhatározták a képviselők azt is, ha új nagyvendéglőt építenek, akkor a mostanit lebontatják és annak helyét befásítatják, s végül ha a Megyeháza elkészül, a város visszakapja házát, ugyanakkor a vármegye lemond a korábban tévesen a vármegye részére telekkönyvezett Szarvas, Szentmihályi és Debreceni utcában lévő tiszti lakokról és telkekről.¹⁰

A hosszúra nyúlt huzavona végül is 1888-ban a nagyvendéglő leégésével oldódott meg, s 1890 tavaszán a megye és a város szerződést kötött a régi feltételekkel a Megyeházára. Ugyanakkor a vármegye tavaszi közgyűlésén pedig megszavazzák a másfél százalékos megyei pótdát, ennek öt éven át történő szedése lett a fedezet a város által előlegezendő építési költségekre, s ekkor született végső határozat a tervpályázat szövegére is. A júniusban megjelent kiírás szerint kilencszobás főispáni, nyolcszobás alispáni lakást kellett tervezni, s e lakásokkal összefüggő irodák, további 63 szoba, 3 istálló, megfelelő pince és jégverem szükségeltetett. Tervezni kellett egy nagytermet és két kis tanácstermet (a közigazgatási bizottság és az árvaszék tárgyalásainak). A pályázóknak a tervek elkészítésére két és fél hónapot adott a kiírás. A határidőre három pályázat érkezett, a bírálóbizottság csak

8. Geduly, 1896. 142–143.

9. Margócsy, 1989. 343–371.

10. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1888. júl. 6. K. 4754/1888.

kettőt tartott érdemesnek, a harmadikat, a „Salus rei publicae” jeligéjűt elutasították, mivel tervezője elfogadhatatlanul kicsire méretezte az épületet. Az I. díjat így Balás Ernő, a II-at pedig Kiss István budapesti műépítésznek ítelték. 1891. március 9-én azonban a megyei rendkívüli közgyűlésén két fontos változtatást is eszközöltek, a korábbi pótadót háromszázalékosra emelték és futamidejét 15 évre növelték, és – nyilván kellő előkészítés után – a korábban elutasított harmadik pályázót, Alpár Ignácot (1855–1928) bízták meg a Vármegyeháza építkezésének műszaki vezetésével, tehát az ő tervét fogadták el, valószínűleg azért, mert akkorra már sorozatban a negyedik megyeházát tervezte. Az építkezés művezetésére 6500 forintot határoztak meg, ennyiről kötött szerződést Alpár Ignác és Miklós László alispán 1891. március 2-án. Kiss István, a Medici Mária pályamű szerzője 300 forint, az E. (körben E.) jeligéjű pályamű szerzője Balás Ernő pedig 200 forint jutalomban részesült.¹¹ 1891. május végén Vojtovics Bertalannal és Barzó Mihállyal kötnek kiviteli szerződést 209 ezer forint összegben. A végösszeg 209 516 forint 81 krajcár volt. Az építkezést Alpár olyan kitűnően vezette le, hogy az építkezésbe „belefért” a vármegyei múzeum kialakítása, valamint a homlokzat két fülkéjében álló Szabolcs vezér és Szent István király szobra is, melyek a millenniumi ünnepségek idején érkeztek meg Kallós Ede műterméből. 1891. november 7-én bokrétaünnepet tartottak, tehát teljes magasságig álltak a falak, s a következő év nyarán már a berendezésről döntött a vármegye.

A Megyeháza épületét a kor ízlésének megfelelő szecessziós stílusban tervezte és építtette meg Alpár Ignác. A nagyterem díszítését Verán József épületszobrász, Scholtz Róbert festő és Hoyek Kálmán márványműves végezték. Egyszer érte az épületet jelentős kár, 1908. február 9-én este 10 órakor kigyulladt az épület középső része, s a keletkezett hatalmas tüzet, mely mindkét szárnyat felváltva fenyegette, csak a következő nap délutánra sikerült teljesen eloltaniuk a tűzoltóknak, s a segítségükre kivezényelt huszároknak.¹² A legnagyobb kár a nagyteremben keletkezett, a mennyezet beszakadt, s a berendezés egy része elpusztult. Több mint egy év telt el, amíg a károkat helyrehozták, az építészeti részt ifjabb Király Sándor végezte, a vasbeton mennyezetet budapesti iparosok, a belső díszítést pedig Neuhauser János ugyancsak budapesti szakember állította helyre. Az 1909. évi májusi közgyűlést már ismét saját házában tartotta a vármegye.

Miközben a Megyeháza építkezését készítették elő, a városi hivatalok ismét költözni kényszerültek. A leégett nagyvendéglő mellett állt a kapitányi laktanya, melyet a Megyeháza létesítéséhez le kellett bontani, de 1876-ban éppen ide költözött a Városháza egy része. Most újra pakoltak, s 1891 tavaszától a Városházára történő visszaköltözésükig a polgármester, főjegyző, aljegyző, levéltárnok, iktató, kiadó és a központi iroda az Iskola utcai felső leányiskolai helyiségekbe, a főkapitány, alkaptány, közgyám, könyvelő, mérnök, útibiztos, mértékhitelítő, őrmester, hajdúk és a tűzoltóság a Korona épületbe, Sexty Gyula tanácsnok, Sárly Pál árvaszéki ülnök és Hibján Dániel haláleseteket felvevő hivatalnok a Habzsuda-féle evangélikus iskola helyiségeibe költöztek. Bogár Lajos árvaszéki ülnök az Orosi utcai Maurer Károly-féle házban lévő magánlakásában tartotta hivatalát azután. A felső leányiskolát átmenetileg a központi evangélikus elemi iskolába helyezték át¹³

Az utolsó megyei közgyűlést 1892. augusztus 31-én tartotta a megye a Városházán, majd elkezdődött a költözés, az új épületbe először az Államépítészeti Hivatal

11. SzSzMÖL. V.B.186. 312. dob. XIII. 296/1891.

12. Bene, 1999/a. 40-43. o.

13. SzSzMÖL. V.B.181. jkv. 1891. máj. 26. K. 3272/1891.

hurcolkodott át. Az új székház nagytermében az első közgyűlést 1892. október 11-re hívta össze Kállay András főispán, s mondott köszönetet a városnak a 16 évi vendéglátásért.

Rendkívüli közgyűlést tartott a város október 10-én, ahol Bencs László polgármester „... a mai rendkívüli képviselői gyűlést megnyitván bejelenti, hogy Szabolcs vármegye központi hivatalai városi palota épületünkből a múlt hét folyamán az újonnan épített vármegyei székházba immár átköltöztek s 16 évi általunk önként átengedett ingyenes használat után ezen palota épület visszakerült ismét birtokunkba, hogy mostan már állandó otthonul szolgáljon városi hivatalaink számára.”¹⁴

A megye kiköltözése után, 1892 végén újabb építkezésbe fogott a város, a Városháza addig földszintesen maradt északi oldalát 19.300 forintos költséggel Vojtovics Bertalannal és Barzó Mihállyal emeletesre építette át. Az így befejezett külső kép látható ma is.¹⁵

A végleges helyére költözött város a többször módosított szabályrendeletében hivatalnokai munkaidejét is meghatározta. A városházi hivatalos órákat köznapokon 8–12, délután 2–5 óra között tartották. Ünnepek és vasárnapokon 8–9-ig tartott a munkaidő. A rendőrkapitányi hivatalban ünnep- és vasárnapokon is 8–12 óra között az egész személyzetnek benn kellett tartózkodni, délután 2–5 óra között egy ügyeletes tartott szolgálatot. Ez a munkarend csak az I. világháború idején módosult, a nyersanyaghiány miatt, a világítással való takarékoskodás céljából ősztől tavaszig a délelőtti munkaidőt meghosszabbították, a délutánit pedig megszüntették.¹⁶

A XIX. század utolsó évtizedében érvényben lévő szervezkedési szabályrendelet szerint a város képviselőtestülete 200 tagú volt, 100 választott és 100 virilis joggal rendelkező képviselővel. A döntésre váró ügyek előkészítésével a szakosztályokat bízták meg. Az 1890-es évektől gazdasági, pénzügyi, háztartási és szegényügyi szakosztály, köznevelési szakosztály, egészségügyi bizottság, jogügyi szakosztály, valamint építészeti, szőlészeti és közrendészeti szakosztály készítette elő az ügyeket a tanács és a közgyűlés számára. A polgármestert segítette a két tanácsnok, a katonai és gazdasági tanácsnok, valamint a tanügyi tanácsnok, de tanácsnoknak nevezték az adóügyi tanácsost is, tehát valójában három tanácsos működött.

A városi hivatalnokokat a szabályrendeletek három nagy csoportba osztották:

I. Elöljáróság: polgármester – főjegyző – rendőrkapitány – katonai és gazdasági tanácsnok – tanügyi tanácsnok – első és második árvaszéki ülnök – számvevő – adóügyi tanácsos – aljegyző – tiszti ügyész – házi pénztárnok – adópénztárnok – házi pénztári ellenőr – adópénztári ellenőr – építész mérnök – orvos – két segédorvos – alkapitány – községi bíró – levéltárnok – közgyám – alszámvevő – két állatorvos, összesen 26 fő.

II. Segéd- és kezelőszemélyzet: két számtiszt – négy adótiszt – közigazgatási és árvaszéki iktató – közigazgatási és árvaszéki kiadó – városi szülésznő – három tanyasi szülésznő – kertész – városgazda – nyolc írnok – nyolc esküdt – nyomdász – kilenc díjnok – úti biztos – mértékhitelítő, összesen 42 fő.

III. Szegődményesek: két lovas rendőrbiztos – négy gyalog rendőrbiztos – kézművesprő – órás – őrmester – hajdú káplár – nyolc hajdú – nyolc hites őr – két börtönőr – négy lovas kézbesítő – három lovas rendőr – 32 közrendőr – két belső

14. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1892. okt. 10. Kgy. 114/1892.

15. Margócsy, 1989. 343-371. o., ill. Margócsy, 1989/a. 65-82.

16. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1897. nov. 23. K. 13144/1897.

kocsis – két külső kocsis – két hetes és kályhafűtő – tanyai lovas rendőrbiztos – két kézbesítő hajdú, összesen 74 fő.

Nyíregyháza rendezett tanácsú város összes hivatali teendőjét tehát 142 különböző rangú és beosztású hivatalnok intézte.¹⁷

Az évtized közepétől ismét előtérbe került a régi óhaj, hogy a város törvényhatósági joggal legyen felruházva. Az 1896. november 2-án tartott közgyűlésen Somogyi Gyula képviseleti tag olvasta fel a belügyminiszterhez benyújtandó kérelmet, elnyerve ahhoz a közgyűlés jóváhagyását. Bencs László polgármester vezetésével azután 20 tagú küldöttség vitte fel a kérelmet a fővárosba, tisztelegtek a kormányfő, a belügyminiszter előtt, jártak a szabadelvű, a függetlenségi és 48-as, a nemzeti párt elnökénél, akik mindnyájan támogatást ígértek a város törekvéseihez.¹⁸

A város kérvényére 1900 nyarán jött válasz a belügyminisztertől, aki a megye javaslatára Nyíregyháza kérését elutasította. A megye egyik legsúlyosabb érve az volt, hogy a város népének többsége, a tanyai tírpkáság még akkor is erősen idegen nyelvű, s így a város rá van utalva a magyar ajkú megyére, annak népére, hogy a vele való érintkezés által a magyar nyelvben gyarapodjék, s híve maradjon a magyar állameszmének.¹⁹ Az 1900. június 12-én tartott rendkívüli közgyűlésen a város a határozatot megfellebbezte, azzal érvelve, többek között a magyarosodás, a közművelődés és a közjótékonyság gyakorlása iránti érzékenységét bizonyította azzal, hogy 1857-ben a Magyar Tudományos Akadémiára 1050 forintot, 1858-ban a Pesti Magyar Nemzeti Színházra 1050 forintot, 1860-ban a Szabolcsi Gazdasági Egyletnek 500 forintot, 1860-ban kegyüri alapítványként az evangélikus egyháznak 32.860 forintot, a római katolikus egyháznak 8333 forint 33 krajcárt, a görög katolikus egyháznak 4553 forintot, a református egyháznak 2225 forintot, az izraelita egyháznak 456 forint 18 krajcárt, ugyancsak 1860-ban a papi árvák és özvegyek alapjára az evangélikusoknak 1971 forint 53 krajcárt, a római katolikusoknak gabonamegváltás címén 500 forintot, a papi özvegyek és árvák javára a reformátusoknak 133 forint 50 krajcárt, az izraelitáknak 27 forint 37 krajcárt, 1861-ben az eperjesi jogi tanszékre és a sárospataki jogi tanszékre 1000–1000 forintot, 1864-ben iskolai alapokul az evangélikusoknak gimnáziumi célra 100.000 forintot, a római katolikusoknak 22 000 forintot, a görög katolikusoknak 12 000 forintot, a reformátusoknak 10 000 forintot, az izraelitáknak 3000 forintot, 1881-ben az eperjesi tanítóképezdére 500 forintot, 1883-ban a rozsnói evangélikus kerületi árvaházra 100 forintot, 1894-ben a helybeli ipartestületnek 100 forintot, 1899-ben a néprajzi múzeumi alapra 200 forintot alapítványozott, tehát sokat tett a magyar kultúra elterjesztéséért, s nem helytálló a vármegye azon indoklása, hogy szükséges a megye felügyelete a város ténykedése felett.²⁰

Egy korábbi kimutatás szerint azokban az években a város jó néhány közművelődési, jótékonysági alapítvánnyal rendelkezett: a sárospataki jogintézetre 1000, az eperjesi jogi tanszékre 2000, a Felsőszabolcsi Gazdasági Egylet működésének támogatására 500, a Nemzeti Színházra 1050, a Magyar Tudományos Akadémiára 1050, a rozsnói árvaházra 100, dr. Meskó László volt városi főorvos emlékére alapítványként 1000, a nyíregyházi ipartestület támogatására 100, a nyíregyházi ágostai evangélikus főgimnáziumra alapítványképpen 100 000, építkezési célra 35 000 és építési anyagképpen 800.000 téglá árában 12.000 forint, a polgári leányis-

17. SzSzBMÖL. V.B.186. 451. dob. II. 107/1901.

18. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1897. febr. 9. K. 1687/1897.

19. Hársfalvi, 1982. 144–145.

20. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1900. jún. 12. K. 6184/1900.

kola működtetésére 20 000, a református iskolára 8000, a római katolikus iskolára 1500, az izraelita iskolára 8000, a görög katolikus templom építésére 5000 forintnyi összeget áldozott, összesen 196 300 forintot. Ezért nem készített a város közművelődési szabályrendeletet még a felsőbb hatóságok határozott utasítására sem, mert „... miután évről évre ismétlődőleg iskolák és ovodákra, tehát közművelődési célra 16.564 forint 89 krajcárnyi összeget áldoz a város: ennél fogva ezen minden tekintetben előre törekvő város más egyéb fontosabb, elintézésre váró és elébb való célok elérése érdekében nem kötheti le kezét, s nem létesíthet ez idő szerint saját túlságos megterhelésével közművelődési alapot, mert az adófizető polgároknak ily címen való külön megadóztatása egyáltalában nem volna méltányos és nem volna keresztülvihető.”²¹

Az évtized végén a református egyház fordult a városhoz azzal a bejelentéssel, hogy leányinternátust kívánnak felállítani. A város a Szentmihályi utcán lévő Zsandár korcsma 1000 négyszögöles telkét engedte át örök alapítványként erre a célra.²² Az 1901. június 21-i közgyűlésen kelt díszes alapítólevél tanúsága szerint a képviselőtestület átérezve a növevelés fontosságát a 32 214 koronát érő 1051 négyszögöles Zsandár korcsma telkét a felépítményekkel együtt a Felső-Szabolcsi Református Egyházmegyének leányinternátus céljára örök tulajdonban adja át, kikötve, hogy azon ingatlan másra, mint a fent említett célra nem használható és nem idegeníthető el. A legalább 40 leánynövendék befogadására alkalmas internátus kebelébe vallásfelekezetre való tekintet nélkül kellett a felvételt megejteni. A közterheket 1901. január 1-jétől az egyház viselte.²³

A Törvényszék, majd a Megyeháza megépítésével, a régi Koronaház felszabadulásával ismét egy korszerű nagyvendéglő és szálloda megvalósítása foglalkoztatta a városatyákat. A gondolat, mint láttuk, már régen megfogalmazódott a fejekben, a kivitelezés az 1890-es évek elejére ért meg.

Már az 1881. július 15-i közgyűlésen felvetette Krasznay Gábor polgármester, hogy egy új, a kor kívánalmainak megfelelő szállodát kellene építeni, mert a sok kis vendéglő nyitásával az illegális szesz mérés és szeszcsempészet is fellendült, s az sérti a város regálé jogait. Kell az új vendéglő azért is, mert a régi már nagyon elavult.²⁴

A nagyvendéglő építésére is bizottságot küldött ki a képviselőtestület. 1889 tavaszán ez a bizottság „... egy a mai kor igényeinek és a helyi szükségleteknek megfelelő, esetleg színházzal is összekötött vendéglői és szállodai épületnek helyéül a törvényszéki börtönökül használt „Korona” épületet javasolja kijelöltetni...”, a leégett nagyvendéglőt pedig el kell bontani és a használható részeket eladni. Ezt a javaslatot a képviselőtestület elfogadta, figyelembe véve, hogy a kijelölt hely a város központjában fekszik, ahová nyolc főutca mintegy gócpontba fut össze, így a város minden részéről a legkönnyebben megközelíthető. Az itt emelendő palota a Városházával és a Törvényszékkal együtt a város szépítése érdekében is kívánatos és csak díszére s emelésére válik a város központjának – olvasható a határozatban.²⁵

A nagyvendéglő leégése után, majd a Megyeháza építéséhez szükséges telek átengedésével, a régi helyen már nem lehetett, de a város nem is akarta építeni az

21. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1898. jún. 14. K. 5899/1898.

22. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1900. szept. 24. K. 11041/1900.

23. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1901. jún. 21. K. 7114/1901. ill.: V.B.186. 447. dob. VII. 9/1900.

24. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1881. júl. 15. K. 7933/1881.

25. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1889. ápr. 2. K. 1949/1889.

új vendéglőt. A Törvényszék felépítésével a Koronaház kiürült, elbonthatóvá vált, s ekkor döntött véglegesen a közgyűlés az új építkezésről, mely a telek és a korábbi épület miatt kapta a Korona Szálló elnevezést.

Az 1892. november 15-én tartott közgyűlésen határozták el, hogy a Korona telkén 878 négyszögöl területen egy modern kávéházat, sörcsarnokot, éttermet nagy bálteremmel és a szükséges mellékhelyiségekkel, ezeken túl még 40 vendégszobát, egy korcsmát, megfelelő pincéket és boltokat magába foglaló épületet emeltet a város. A tervezésre pályázatot irnak ki, a legjobb pályamunkát 1000 forintos jutalomban részesítik.²⁶

1893 tavaszán a nagyvendéglőt létesítő bizottság arról számolhatott be, hogy 13 pályázatot kaptak, s a leginkább megfelelő az „1.2.3.b.” jelű, a második, a 300 forintos pályadíjra pedig a „Törekvés” jelűt javasolták. A jelűk azonosítása után derült ki, hogy az „1.2.3.b.” pályázat Alpár Ignácé, a „Törekvés” pedig Kauser Béla és Kápolnai Ármin szintén budapesti építészeké.²⁷

1894-ben felgyorsultak az építkezés ügyei. A város a kivitelezés költségeinek fedezetét a fogház és a Törvényszék céljaira megelőlegezett, az igazságügyi minisztériumtól visszakapott 140 000 forintban jelölte meg. Az 1894. március 9-i közgyűlésen az építkezést Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály kapták meg 172 000 forintos általános összegért. Májusban már bontották a régi Koronaházat, a használható anyagot a felső leányiskola telkére szállították, az ott tervezett polgári leányiskola építkezéséhez.²⁸

Az eklektikus stílusban épített, két homlokzatú szálloda 1895 őszére lett készen, november 10-én átvette a város a vállalkozótól, a végleges átvétel azonban csak 1896 elején történt meg. 1896. február 7-én készítette el Kovách Győző főszámvevő a végelszámolást, mely szerint a Korona Szálló a pótkiadásokkal a „villamvilágítással”, a szálló előtti aszfaltjárdával együtt 229 783 forint 87 krajcárba került. Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály mellett a fővárosi Ehrlich cég szállította a vas-kályhákat, Alpár Ede készítette a vasredőnyöket, Justus Sándor a faredőnyöket, Verán József a szobrász-, May Ferenc és Stein Mór a festőmunkákat, az asztalosmunkákat pedig Simkó József asztalos készítette. A Koronában 12 „nagyvárosias berendezésű és kinézésű” bolthelyiséget is kialakítottak, melyek bérlete szintén a város bevételeit gyarapította.²⁹

A szálloda díszesebb homlokzata a térre néz, ide nyíltak az elegáns üzletek, a sarki kávéház nagy ablakai, a térről boltozatos kocsibejárón és árkádos gyalogközlekedőn lehet az épületbe jutni, míg a déli homlokzat kevésbé díszes, s az a piactérre, az egykori Zöldség térre nézett.³⁰

Az elkészült szállodára azonnal bérletet keresett a város. Az árlejtési kiírás szerint a bérlet tárgyát képezte 38 vendégszoba, étterem konyhával, kamrával, sörházterem, közönséges korcsmai ivóterem, udvarhasználat és megfelelő pince, nagy díszterem, vendéglős lakása, istálló, fás- és zabkamra, kocsiszín, padlás egyrészt, másrészt kávéház-terem kapu melletti kisbolt helyiséggel, konyha megfelelő pincével és kamarával. A bérlet kezdő időpontját 1895. november 1-jével határozta meg a város és 10 évre szól a szerződés. Ezt a bérletet akkor Baumeiszter Ernő és neje, Méder Mária nagyváradi vendéglősök nyerték, akik évi 8000 forint bérleti díj

26. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1892. nov. 15. K. 7985/1892.

27. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1893. ápr. 7. K. 3206/1893.

28. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1894. május 18. K. 5046/1894.

29. SzSzBMÖL. V.B.186. 305. dob. IV. 692/1891.

30. Margócsy, 1984. 91.

fejében kapták meg üzemeltetésre a Korona Szállót. „... Kiváló kötelességét képezi bérlőknek az üzletet oly módon és oly alakban folytatni, hogy az előrehaladottabb kor igényeit minden alkalommal kifogástalanul kielégíthessék s a vendéglőt első rangú szálloda színvonalán tartsák...” – olvasható a szerződésben.³¹

1900. április 6-án a város a bérletet Baumeiszter Ernőről Nebenmayer Antal helyi és Salamon János békéscsabai bérlőkre ruházta át, akik évi 11 000 forintot, azaz 22 000 koronát fizettek a bérlet fejében a város kasszájába. 1905. június 23-án a közgyűlés a bérleti jogban megerősítette Salamon Jánost, Nebenmayer Antalt és feleségét, de 1905. november 1-jével az évi bérleti díjat 34 000 koronára emelték.³² 1910. június 1-jétől a közgyűlés engedélyével Nebenmayer Antal és neje, valamint az időközben elhunyt Salamon János örökösei átadták a Korona bérleti jogát Papp Lajos és neje, Horváth Ilona részére, akik azután hosszú ideig, 1937 végéig bérelték a Korona Szállót.³³

Alpár Ignác tervezte a színház épületét is Nyíregyházán. Már 1869. november 16-án foglalkozott a város vezetése a közigazgatási tanács ülésén egy állandó színház létesítésének gondolatával. Ezen a tanácsülésen Meskó Sámuel polgármester, Szénfy Gusztáv, Szakay Endre, Galánffy János tanácsnokok, Sárosi Pál és Czupra Endre aljegyzők, valamint Riszdorfer János főjegyző vettek részt.

Fontosnak tartották a színház művészeti, de még inkább a közművelődési funkcióját, hogy tudniillik „... a nyári kemény mezei munkában kifáradó saját népünk, legalább a téli időszak alatt a szegénység és elaljasodás örvényében ragadó korcsmás dorbézolásoknál itt külömb mulatságot is találjon, s ... ezen célba vett intézet gyakoribb látogatása útján... élvezetdús szórakozás mellett egyszersmind izlés- és érzésére nézve is pallérozó közeli életiskolát nyerjen...”

Az országot járó színtársulatok azokban az években rendszeresen megfordultak Nyíregyházán is, Szabados Tóth Jenő színiigazgató 1870. április 7-én kért a tanácstól engedélyt a nyári hónapokon tartandó előadásokra, két évvel később Hubay Gusztáv és Sztopa Aladár társulata kapott játékengedélyt. 1872. augusztus 3-án nyílt meg a nagyvendéglő udvarán emelt aréna, deszkaszín, fabódé – mikor milyen névvel emlegették, az első színházi előadások tartására alkalmas építmény. Fake-reskedők építették, akik komolyan vették a vándortársulatok igazgatóinak bérleti szándékát. Színpadot, nézőteret, megfelelő számú ülőhellyel, kiszolgáló helyiségeket létesítettek. Az épület ugyan hamar elkészült, de sok kifogás érte, mind a közönségtől, mind a hatóságoktól, így két év múlva bezárták.³⁴ A nagyvendéglő udvarán lévő színpadot Weinberger Bernát és Morgenstern Zsigmond fakereskedők építették és itt játszott Miklóssy Gyula társulata 1870-ben, Hubay Gusztáv és Sztopa Andor társulata 1872-ben, Károlyi Lajos társulata 1873 tavaszán, majd 1874 tavaszán, s a nyár végén Mannsberger Jakab társulata érkezett a nagyvendéglő udvarára, 1875 tavaszán ezt a bódét lebontották, ide nem fogadtak társulatokat, helyére a bérlő csinos nyári étkező helyiséget épített, amit 1875. május 2-án Benczi Gyula zenéjével nyitnak meg.³⁵

1875. február 6-án Rosenzweig Dávid kért nyári színpad építésére engedélyt, melyet a Bodnár Istvántól bérelt Pazonyi (Dózsa György) úti 796. népsorszámu házának udvarán épített fel. Ezen a telken állt akkor a Hárshoz címzett vendéglő,

31. SzSzBMÖL. V.B.186. 305. dob. IV. 692/1891.

32. SzSzBMÖL. V.B. 181. jkv. 1905. jún. 23. K. 8679/1905.

33. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1910. máj. 31. K. 9366/1910.

34. Margócsy, 1997. 121.

35. Margócsy, 1989/a. 26–28.

s ennek volt bérlője a fent említett Rosenzweig Dávid. A bemutatott terveket Kralovánszky Gyula városi kapitány a tűzrendészet, Horváth Gyula városi mérnök pedig műszaki szempontból ellenőrizte. A színkört a helybeli fakereskedők építették, a tulajdonosok Morgenstern Zsigmond és Führer Zsigmond voltak.

Az épület téglalapra készült, bevakolt deszkafalakkal, zsindegyel fedve, két ajtóval ellátva. Az engedélyező okiratban azt is kikötötte a város, hogy az építettő minden évben három alkalommal jótékony célra köteles átengedni a színkört. Az épület közelében tűzoltó fecskendőt is kellett készenlétben tartani, s az előadások idején saját költségen éjjeli őr is kellett állítani. Az engedély öt évre szól, 1880. szeptember 29-ig. A Pazonyi utca 796. sz. telken a színkör megépült. Az engedélyt azért is megadták, mert „... *jelenleg a városban színkör nints, a város olly helyzetben ez idő szerint nints, hogy színkört építhessen.*” A színkör egy szárazmalom sátrához volt hasonló, egyik oldalán, mint a malomháznál, hozzá van csatolva a színpadot, öltözőt, raktárakat magába foglaló szárny szintén fagerendákból ácsolva. A földszinten 16 páholyban 233 ülőhely, továbbá 100 állóhely, a karzaton 30 ülő-, illetve 250 állóhely volt. A színpad 80 négyzetméter alapterületű, 6 méter magas és 6 sor kulisszát lehetett rajta elhelyezni. Mögötte volt a négy kisebb öltöző. A zenekari árokban 12–16 zenész fért el. A színpadot 32 petróleumlámpa világította meg. Májustól októberig zajlottak itt az előadások. Az új színkörben az első évben Miklóssy Gyula társulata játszott, 1875. május 16-án tartották az első előadást. Ebben a társulatban szerepelt a kitűnő színésznő Eszéki Emma. 1880-ban, 1882-ben Blaha Lujza is fellépett itt, 1882-ben a sikerdarabbal, a Piros bugyellárisal, majd a Huszárcsinnel és A corneville-i harangokkal, de szerepelt népszínművekben is A milimáriban és A vörös sapkában. Arady Gerő társulatával érkezett Nyíregyházára Jászai Mari 1890-ben, majd 1893-ban. Ő a kőszínházban is játszott, 1896-ban és 1912-ben. Az öt évre engedélyezett aréna majdnem húsz évig állt fenn, 1893 nyarán még itt lépett fel Tiszay Dezső társulata Debrecenből, s azután 1894 februárjában lebontották, de akkor már majdnem készen állt az új színház.³⁶

Az új színház építésére 1893. január 21-én adtak ki felhívást Nyíregyháza színház szerető polgárai, élükön a színházszervezés motorjával, Somogyi Gyulával. Ő és Kubassy Gusztáv ékszerész felajánlották az új színház részére közösen bírt telküket az alakuló részvénytársaság 15 részvénye ellenében. A színház tehát részvénytársasági alapon működött, egy részvény 200 forintot, vagyis 400 koronát ért. Az ügyet felkarolta a város is 50 részvény megvásárlásával. A színház telke akkor még kiesett a városból, a szénapiac mellett állt, a mai Bessenyei téren. Megépítése után kezdődött a terület rendezése.

A színházépítő részvénytársaság 1893. április 10-én alakult meg 61 600 korona alaptőkével. Céljuk: saját telekre állandó színház építésével a magyar színművészetnek Szabolcs vármegye székhelyén otthont teremteni, s ezzel mind a magyar színügyet, mind a magyar hazafias szellemet és a nemzeti közművelődést fejleszteni. A kilencfős igazgatóság tagjai Somogyi Gyula királyi közjegyző, Lázár Kálmán királyi ügyész, dr. Meskó László országgyűlési képviselő, Sütő József ügyvéd, Martinyi József gimnáziumi igazgató, Stern Jenő kereskedő, Bencs László polgármester, Korányi Imre gyógyszerész és Kubassy Gusztáv ékszerész.

A terveket Alpár Ignác ingyen bocsátotta rendelkezésre. 1893. július 17-én adták ki az építkezési munkákat Vojtovics Bertalannak és Barzó Mihálynak, s július 25-én már elhelyezték a színház alapkövét.

36. Margócsy, 1989/a. 124–133., ill. Hársfalvi, 1981. 31–33.

Az építés gyorsan haladt, 1894. február 6-án tartották a díszes megnyitót. A selyemre nyomott díszes színlapot Jóba Elek nyomdája készítette. Az ünnepélyes megnyitót Dobó Sándor színi igazgató szavai vezették be, Benczi Gyula és zenekara a Hunyadi nyitányt játszotta, utána pedig a színház saját zenekara a Szózatot. A korábban kiírt pályázat győztes drámai prologusát, Komoróczy Miklós: Múlt és jelen című alkotását játszották először a színház színpadán, mégpedig annak záróképét, az Apotheosist. A díszelőadás második fele a színházi szimbólumokhoz alkalmazkodva egy drámai és egy vígjáték részletet elevenített fel, Jókai Mór: Szigetvári vértanúk első felvonását, illetve Szigligeti Ede: A csikós második felvonását adták elő a színészek. A kétórás műsort díszvacsora zárta.

Az eklektikus stílusban épített színház költségei 110.000 koronára rügtak, nézőterét 600 főre tervezték, de 450-nél többen nem igen fértek el a három szint 22 páholyában, a 259 ülő- és 180 állóhelyen. A színpadi nyílás 9 méteres, mélysége ugyanennyi, a zenekari árokban 6–8 zenésznek jutott hely.³⁷

A fizetési nehézségek miatt a város az 1898. december 14-i közigazgatási tanácsülésén döntött a színház városi tulajdonban vételéről. A részvénytársaságnak a császárszállási földek eladásából befolyt pénzekből 25 000 koronát fizettek ki. A hivatalos átvétel és a leltár elkészítése 1898. december 20-án történt meg.³⁸

Somogyi Gyula 1899. február 22-én mint a Nyíregyházi Nemzeti Szövetség elnök-igazgatója kérte Bencs László polgármestertől, hogy olyan színtársulatnak adja bérbe a színházat, melyet köteleznek arra, hogy minden szombaton délután magyar népszínművet vagy történelmi darabot adjanak elő, a páholyok kivételével a karzaton és az emeleten ingyenesen, a földszinten pedig a legalacsonyabb árak mellett játsszanak, azért, hogy a magyar nyelvet a nézők még jobban megszeressék, hiszen a tanyákon lakók gyermekei az elzártság miatt az iskolában megtanult magyar nyelvet elfelejtik.

A közgyűlés ezt a kérést méltányolta is, mert amikor Komjáthy János debreceni színi igazgató előadások tartására kérte a színházat az 1900 május-júniusi időszakra, az alábbi feltételek mellett kapott engedélyt a játéokra: A magyarosodás és közművelődés terjesztése érdekében a tanyai gazdaközönség között hetente köteles szétosztani 10 db másodemeleti ülő, 20 db másodemeleti álló, és 10 db karzati jegyet. A jegyeket a tanács rendelkezésére kellett bocsátani, ő osztotta szét. A társulat hetente egy népszínművet, vagy hazafias színművet volt köteles tartani. A színház felügyeletével megbízott tanácsstag és rendőrhatalóság részére előadásonként 1-1 elsőrendű, földszinti helyet ingyen kellett biztosítani. A színház és a díszletek felügyeletével megbízott városi házmester előadásonként 1 forintot kapott és előadásonként 2 forintot a városi szegényalapba kellett befizetni.³⁹

Tekintélyes, 47 évi szolgálati idő letöltése után vonult nyugállományba dr. Meskó Pál városi főorvos. Az 1892. február 26-i közgyűlésen jelentették be visszavonulását. Bodnár István képviselői tag a közgyűlésben szép, hosszú beszédben méltatta félévszázados működését, s felemlítette azt is, hogy bizalmas körben arról beszélt dr. Meskó Pál, hogy ismerve a város szorult helyzetét, nem kér, de nem is fogadna el anyagi jutalmat, ezért a közgyűlés elhatározta, hogy egy később összehívandó rendkívüli közgyűlésre hívják meg, ahol a közgyűlési tagok által aláírt díszes emlékalbummal ajándékozzák meg, tiszteletére a város 1000 forintos alapítványt tesz, annak évenkénti 5 százalékos kamatát, nem kevesebbet mint ötförintos

37. SzSzMÖL. V.B.186. 379. dob. VIII. 17/1895., ill. Margócsy, 1994. 59–73.

38. SzSzMÖL. V.B.186. 379. dob. VIII. 17/1895.

39. SzSzMÖL. V.B.181. jkv. 1899. dec. 29. K. 15815/1899.

részletekben Pál napján kiosztják az önhibájukon kívül elszegényedett, elaggott, munkaképtelen nyíregyházi férfiak és nők között vallásfelekezetre való tekintet nélkül.⁴⁰ Békés nyugdíját nem sokáig élvezte az ősz főorvos, 1894. március 9-én 80 éves korában csendesen elhunyt.

Dr. Meskó Pál nyugállományba vonulása után a város részleges tisztújítást tartott, melyen dr. Trajtlér Sámuel főorvossá, dr. Konthy Gyulát első alorvossá, dr. Saáry Sándort alorvossá, Kovács Kálmánt állatorvossá, Zilber Ábrahámnét és Fábry Dánielné Lipták Juliannát, tanyai szülésznővé, valamint, Kovách Győzöt alszámvevővé választották.⁴¹ 1896. október 27-én a város másik jelentős, történetének egyik meghatározó személyisége, Riszdorfer János főjegyző távozott az élők sorából.

Jegyzőkönyvben emlékezett meg 1892. május 31-én a közgyűlés a május 19-én elhunyt Klapka György tábornokról, néhány hónappal később pedig a szabadságharc másik nagy alakjától, Irányi Dánieltől búcsúzott a város. 1892. november 2-án Irányi Dániel Békés város képviselője a vele rokonságban álló Meskó család házában 71 esztendő korában elhunyt. A képviselőtestület emlékét jegyzőkönyven örökítette meg, ravatalára: „Nyíregyháza város közönsége Irányi Dánielnek” feliratú koszorút helyeztek el. November 4-én délután 3 órakor a képviselőtestület teljes létszámban fáklyákkal a kézben kísérte ki a koporsót a vasútállomásra.⁴²

Üdvözlő táviratokban is bővelkedett az évtized. 1892. június 8-án ünnepelte az ország I. Ferenc József magyar királyá koronázásának 25. évfordulóját. A nagy eseményre készülve a városi közgyűlés úgy határozott, hogy azon a napon a középületeket zászlókkal feldíszítik, délelőtt az egyházak hálaadó istentiszteleteket tartanak, ahol a város tisztikara és a képviselő testületileg megjelenik. Az egyházi megemlékezések után fél 12-kor tartották a Városháza nagytermében a díszközgyűlést, melyet délután a városban és a népkertben adott térzenék követtek, este pedig a színpályán díszelőadást rendeztek, és a várost kivilágították.⁴³

Az 1892. december 23-iki rendkívüli közgyűlés az öt nappal korábban tartott népgyűlésen elfogadott javaslat alapján dr. Wekerle Sándort díszpolgárrá választották. Az előterjesztést Somogyi Gyula és dr. Ferlicska Kálmán tették, s nem sokkal később, 1893. február 6-án a Bencs László polgármester vezette küldöttség adta át a díszes oklevelet a fővárosban Wekerle Sándornak.⁴⁴

1893 novemberében József főherceg 25 éves honvéd főparancsnoki tisztéről emlékeztek meg dísztávirattal, Jókai Mór 50 éves írói jubileumára 200 forintot szántak azzal, hogy az író díszkiadású műveiből egy sorozatot megvásárolnak, ugyanakkor örömmel fogadta a képviselő Samassa József egri érsek 20 éves jubileumának megemlékezésére a város részére küldött 600 forintos adományát, melyet a küldő akarata szerint a város legszegényebb polgárai között osztottak szét felekezetre való tekintet nélkül.⁴⁵

1894 tavaszán Kossuth Lajos szobrára gyűjtöttek a városban a tanyabírák, a jótékony nőegylet, de a város is 200 forintot szavazott a nemes célra. November 21-én Kossuth Lajos fia, Ferenc fia járt Nyíregyházán a helybeli Függetlenségi és 48-as Párt meghívására. A Városháza nagytermében tartott gyűlést.⁴⁶

40. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1892. febr. 26. K. 1216/1892.

41. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1892. jún. 30.

42. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1892. nov. 3. K. 8482/1892.

43. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1892. jún. 8.

44. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1892. dec. 23. K. 10125/1892., ill. jkv. 1893. márc. 10. K. 103/1893.

45. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1892. nov. 7.

46. SzSzbMÖL. V.B.186. 367. dob. XIII. 1169/1894.

1896-ban országos ünnepségekkel emlékezett meg Magyarország a honfoglalás 1000. évfordulójáról. A millenniumra készülve a megye az 1894. október 9-i közgyűlésén elhatározta, hogy 240 000 forint kölcsönt vesz fel, melyből 200.000 forintot a vármegyei közkórház felépítésére fordítanak, 10.000 forintból felállítják a magyar felvilágosodás úttörőjének, a tiszaberceli születésű testőr-író, Bessenyei György szobrát, a többiből pedig a vármegye történelmi nevezetességű helyein emléktáblákat, emlékoszlopokat állítanak. 1896. január 1-jét dühöngő hóviharban harangzúgással köszöntötte a város, majd a piactéren a Koronából kijött Benczi Gyula zenekara a közönség kérésére a Rákóczi indulót játszotta. Reggel hálaadó istentisztelet tartottak a templomokban, este a színházban díszelőadással köszöntötték az új esztendőt.

A millenniumi ünnepségek szerte a hazában nagy előkészületekkel kezdődtek azon év tavaszán.

1896. március 19-én a debreceni királyi erdőfelügyeletől érkezett levél azzal a kormánytól származó felhívással, mely szerint a községek ültessenek feltűnő helyekre millenniumi emlékfákat. Az igényelt mennyiségről Debrecenbe kellett levelet küldeni. A város kertésze 120 fát terjesztett elő a képviselőnek: a Nép-kertbe 15 tölgy, a nagylaktanyába 28 tölgy, a katonakórházba 10 tölgy, a honvéd kaszárnyába is 10 tölgy, a mintakertbe 5 tölgy, a Széchenyi Szálló elé 2 hárs és 3 tölgy, a Megyeháza, a református és az evangélikus templomok elé 2-2 hárs és 3-3 tölgy, a bujtosi ligetbe 7 tölgy és 1 dió, a felső leányiskolába 1 hárs és 2 tölgy, a Kossuth utcai és a központi óvodába 3 dió és 3 tölgy, az alvégi óvodába 3 hárs és 3 tölgy, végül a simai iskolába 3 tölgyfát szándékozott elültetni.⁴⁷ Április elején a Városháza főbejárata elé két hársfát, a főgimnázium minden osztálya egy hársfát, a tanári kar két diófát ültetett, a fák tövébe üvegpalackba zárva elhelyezték az ültetők névsorát. Emlékfákat ültettek az összes városi és tanyai iskolában is.

A képviselőtestület az 1896. március 28-i rendkívüli ülésén több döntést is hozott. A város ünnepét május 10-ére tűzték ki. A program szerint reggel díszközgyűlést tart a képviselőtestület, melyen az ünnepi beszédet Somogyi Gyula tartja, majd a testület a szegényügy rendezésére 1000 forintos alapítványt tesz. A gyűlés után az egyházak lelkészei a szabad ég alatt tartanak közös hálaadó istentiszteletet. Délután a nők bevonásával szerveznek népünnepélyt. A millenniumi megemlékezésekre a képviselő 3000 forintot szánt, melyet az alábbiak szerint osztottak el:

A budapesti országos kiállításon, majd Nyíregyházán is bemutatják a Városháza és a Korona Szálló terveit 8 darab 60 cm hosszú és 45 cm magas rajzlapokon, forgatható állványokon. Ezek átrajzolására 450 forintot szántak. 500 forintot kívánt a város az iparosok és tanoncok segélyezésére fordítani. Szintén Budapesten az országos kiállításon a város egy tanyai ötös fogattal kívánt részt venni, annak költségei 750 forintra rügtak. 12 tanítót (4 evangélikus, 2 római katolikus, egy református, görög katolikus, izraelita, polgári leányiskolai, simapusztai tanító, egy óvónő) és négy alsóbb rangú városi tisztviselőt a város költségén utaztattak fel az országos kiállításra. Költségük 12 forintjával 240 forintot tett ki. A városi dalárda is fellépett Budapesten, az ő költségük 200 forintba került a tervek szerint. A maradék 910 forintot a május 10-i népünnepélyre szánta a képviselőtestület. Döntöttek arról is, hogy a millennium tiszteletére felépített polgári leányiskolát egy hét múlva, május 17-én reggel 9 órakor avatják fel, s annak megörökítésére emléktáblát is elhelyeznek. Az épületet a város nevében a polgármester adja át, az

47. SzSzBMÖL. V.B.186. 352. dob. XIII. 1068/1893.

ünnepség további részét az iskolaszék és annak elnöke, Porubszky Pál (1855–1913) intézi.⁴⁸

A budapesti kiállításon nagy feltűnést keltett nyíregyházi ötös gazdafogat lovait Matyinak, Szelesnek, Keselynek, Bátornak és Virágnak hívták, három–négyéves angol fél- és telivér lovak voltak. A millenniumi kiállításon emlékérmét és 200 koronás jutalomdíjat kapott a fogat. Az 1896. június 30-i rendkívüli közgyűlés a 200 koronából olyan millenárís alapítványt tett, melynek évenkénti kamatja gyanánt egy 10 koronás aranyat annak a nyíregyházi gazdának adtak, aki az állami lótenyésztési jutalomdíjak kiosztásakor működő zsűri által a legjobbnak talált szopós csikó gazdája volt. Az ötös fogat lovainak tulajdonosai között a közgyűlés 30–30 forint jutalmat osztott ki.⁴⁹

Az 1896. április 24-i közgyűlésen ismertették Kállay András főispán, mint az országos kiállítás helyi bizottsági elnökének értesítését, melyben köszönetet mondott a városnak azért, hogy a kiállításon részt venni óhajtó, szerény anyagi helyzetű, de versenyképes iparosok részére „szállítási és térdíjak” fedezésére 1000 forintot adott.⁵⁰

1896. május 9-én, szombaton az iskolák rendezték meg ünnepélyüket. Az evangélikus főgimnáziumban Geduly Henrik segédlelkész, vallástanár mondott remek verses imát, majd dr. Meskó László országgyűlési képviselő, főgimnáziumi felügyelő megnyitó beszéde hangzott el, utána Porubszky Pál tanár saját alkalmi hazafias ódáját szavalta el, s ezek után következett Leffler Sámuel ünnepi beszéde és a Himnusz.

Az alsófokú iskolák is azon a napon tartották meg ünnepségeiket, melyeken a templomi istentiszteletek után a diákok hazafias dalokkal, költeményekkel léptek fel, és az igazgatók méltatták az évforduló jelentőségét. A nap délutánján folytatódtak az emlékfá ültetések, este pedig a Koronában díszdalestélyt rendeztek.

1896. május 10-én tartotta város díszközgyűlését. Előtte már egy héttel zászlódíszbe öltöztették a megye székhelyét. Reggel mozsárlövések jelezték a nagy nap eljöttét, majd ünnepi istentiszteletekre hívták a harangok a lakosságot. Az evangélikus templomban tótul és magyarul is hirdették az igét. Fél 12-kor a Városháza nagytermében kezdetét vette a díszközgyűlés. A díszelnökségben Bencs László polgármester mint elnök, Kállay András főispán, Mikecz János alispán, Szikszay Pál vármegyei főügyész, Fejér Imre vármegyei alügyész foglaltak helyet. A közgyűlés tagjai mellett nagyszámban jelent meg a város lakossága, és szép számú tömeg ünnepelt a Városháza előtt is. A Dalárda a közönséggel együtt elénekelt a Himnuszt, majd a polgármester felkérésére Somogyi Gyula királyi közjegyző, képviseleti tag mondta el ünnepi beszédét.

A közgyűlés ünnepi határozattal rendelte el a nagy hatású beszéd kinyomtatását. Második napirendi pontként a díszközgyűlés a szegényügy rendezésére, az ünnep emlékére 2000 koronás szegény alapot hozott létre. Az ünnep végén a polgármester bejelentette, hogy a délutáni vásártéri népünnepélyre a menet a Városháza elől 3 órakor indul, majd a jelenlévők a Városháza elé mentek, s ott a nagy számban összegyűlt tömeggel együtt elénekelték a Szózatot.⁵¹

Délután 3-kor indult az ünneplő közönség a Városháza elől a Kállói úti vásártérre. A menet élén 140 tagú lovas bandérium haladt, nyomában a 10–12 ezer ember

48. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1896. márc. 28. K. 4104., 2399., 3119/1896.

49. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1896. jún. 30. K. 7104/1896.

50. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1896. ápr. 24. K. 5213/1896.

51. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1896. máj. 10. K. 5839/1896.

a Himnuszt és a Szózatot énekelve. Menet közben az orosz trombitás zenekar és a cigánybandák hazafias indulókat játszottak. A vásártéren dr. Ferlicska Kálmán városi tisztügyész beszélt, majd tréfás vetélkedők, mulatságok jöttek, póznamászás, zsákbanfutás, táncverseny stb. A résztvevőket a város vendégelte meg, elfogyott 800 liter bor, töménytelen lacipecsenye és 800 emlékpoharat is szétosztottak. Este 8 órakor a mozsárlövés hangjára az ablakokban gyertyát gyújtottak és a középületeket kivilágították. A Vármegyeháza 112 ablakában 1400 gyertya égett.

Másnap, május 11-én a megye ünnepelt. Kállay András főispán nyitotta meg a vármegye díszközgyűlését, a díszbeszédet gróf Vay Ádám volt főispán és országgyűlési képviselő tartotta. A Vármegyeházáról az ünneplő közgyűlés az Egyház térre vonult a megye által emelt egyik millenniumi emlékoszlophoz. A vármegye még 1895 nyarán határozott arról, hogy Nyíregyházán a régi huszita templom helyét emlékoszloppal jelölik meg a millennium tiszteletére. A város az 1895. augusztus 9-i közgyűlésen engedte át az oszlop felállításához szükséges földterületet. Az obeliszen lévő felirat arról tájékoztatott, hogy az 1873-ban lebontott középkori templom, nem az új templom helyén, hanem attól északra, a parókia udvarán állt. Az oszlopot Bencs László polgármester vette át, megígérve, hogy ortalmazni és gondozni fogják azt. Délben a Koronában adott bankettel zárult a vármegye ünnepe.⁵²

Az ezredév ünnepére a város meghívta ünnepélyére a még élő 1848-as honvédek is: Ács Györgyöt, Brezina Mátyást, Fajcsik Sámuelet, Kakas (Kohut) Istvánt, Kocsis Mihályt, Benkei Istvánt, Vrabély Józsefet, Frank Sámuelet, Spisák Mihályt, Zajácz Mártont, Kovács Istvánt és Zupkó Pétert.⁵³

Az 1896. május 29-én tartott közgyűlés elfogadta azt a képviselői előterjesztést, hogy az ünnep tiszteletére a városi tisztviselők és alkalmazottak májusi bérüket duplán kapják meg.

A város a polgári leányiskolát, a vármegye a közkórházat, a görög katolikus egyház pedig új, kéttornyú templomát emelte az ezredév emlékére. Geduly Henrik evangélikus vallás tanár, segédlelkész, a későbbi püspök (1911-ben választották meg) abban az évben készítette el könyvét a város 1896. évi állapotáról, mely nyár végére eljutott az előfizetőkhez. A kaszinó is elkészítette történetét, azt Vietórisz József a Kaszinó Egyesület titkára állította össze.

A millennium idején átadott polgári leányiskola eszméje már 1894-ben megfogalmazódott a város vezetőiben, úgy, hogy a felső leányiskolát akarták négyosztályos polgári leányiskolává fejleszteni, majd annak olyan iskolát építeni, ahol a nőegylet által fenntartott nőipariskolát is el lehet helyezni. Az iskolát a felső leányiskola telkére felhúzott épületben szerették volna elhelyezni.⁵⁴

Az 1894. augusztus 17-i közgyűlésen derült ki, hogy a polgári leányiskola épülete többre kerül, mint az eredeti tervek jelezték, de a képviselőlet úgy döntött, hogy „... a nőképzés és nőnevelés érdekében szívesen meghozza a nagyobb áldozatot...” A polgári leányiskola tervét Czigler Géza budapesti műépítész készítette, a kivitelezést a helybeli Király Sándor építész nyerte. Az iskola építési és felszerelési költsége 17 565 forint 92 krajcárt tett ki. Az 1894–1895-ös tanévig három osztállyal működő polgári leányiskola az 1895–1896-os tanévben lett négyosztályos, a 65 fős tanulói létszám 80-ra gyarapodott. A tanítást az igazgató, három rendes tanár, kézimunka tanár és egy óraadó végezték. Az iskola bevételeit a tandíj, a beiratkozási költség és

52. Galambos, 1987. 325–330.

53. SzSzBMÖL. V.B.186. 400. dob. I. 59/1897.

54. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1894. máj. 29. K. 5341/1894.

a városi támogatás jelentették, évente 3300 forint, a kiadások viszont 6550 forintra rúgtak. A 3250 forintos hiányt államsegély igényléséből pótolta az iskola.⁵⁵

Az elkészült emeletes iskolát 1896. május 17-én avatták fel ünnepélyesen. Az átadáskor az első IV. osztályt végző leányok nevében Kubassy Berta köszönte meg az épületet. Az udvaron emelt lombsátor alatt adta át az épület kulcsit Bencs László polgármester Bölcsházy Vilma igazgatónak. A színházban megtartott ünnepi műsor szereplői között ott látjuk Jósa Jolánt, Zsák Juditot, Szénfy Erzsébetet és Trajtler Annát. Azon a napon Haas Mór iskolaszéki másodelnök 500 koronás ösztöndíj alapítványt tett, melynek kamata évenként olyan IV. osztályos növendéknek adható ki, vallásfelekezet nélkül, aki szegény sorú szülők gyermeke és tanulmányait folytatni akarja.

Az iskola bővülésével 1900-ban a női pariskola részére az Egyház téren lévő óvoda mellett alakítottak ki helyiségeket, két tantermet, szertárat, tanári szobát, házmesteri lakást konyhával, éléskamrával, fáskamrával, pincével.⁵⁶ Csengery Sámuelné született Szekeres Julianna 1889-ben adományozta házáat a városnak a kisdedovás előmozdítására. Az Egyház (Kálvin) téren álló épületben rendezték be azután a központi óvodát.

Azokban az években a város saját erőből tartotta fenn a 4 osztályos polgári leányiskola mellett a három óvodát (óvónők Gömörly Ilona és Stoffan Sarolta), az ismétlő iskolát és egy községi tanyasi iskolát Simapusztán, tanítója Kuraszka Kálmán, segítette az alsófokú ipari és kereskedelmi iskolákat (az iparostanonc iskola igazgatója Pazár István, tanítói Erdős Vazul, Horváth István, Orsovsky Gyula, Ozvald József, Ruhman Endre, Stoffan Lajos, Szabó Endre, később Kubacska István és Görgey István, valamint az evangélikus egyház által fenntartott 9 tanyai iskolát.⁵⁷

A millennium évében Geduly Henrik is megemlékezett a város iskoláiról. Adatai szerint a az evangélikus központi iskolában 5 leányosztály és 5 fiúosztály járt, tanítóik: Kubacska István (I–II. leányosztály), Mácsánszky Lajos (I–II. fiúosztály), Ruzsa Endre (III. a. leányosztály), Boczkó Lajos (III. b. leányosztály), Mráz Károly (III. a. fiúosztály), Werner Gyula (III. b. fiúosztály), Stoffan Lajos (IV. leányosztály), Ruhmann Andor (IV. fiúosztály), Szénfy Gyula (V–VI. leányosztály), Pazár István igazgató-tanító (V–VI. fiúosztály). Az evangélikus egyháznak a városban még voltak tagiskolái (oldaliskolák), ahol I–II. vegyes osztályokat tanítottak, a Nádor utcában Ambrózy Albert, a Körte utcán Ozvald József, a Debreceni utcán Szabó Endre és a Búza téri iskolában Smiczter Ágost. A tanyai iskolákat is az evangélikus egyház tartotta fenn: Antalbokorban Mráz János, Benkőbokorban Droppa Ede, Újteleki bokorban Béler Gusztáv, Sós-kúton Schön Dániel, Sulyánbokorban Vietórisz András, Siposbokorban Nandrassy Dallen Aurél, Nádasi bokorban Gabrieny Sámuel, Mándi bokorban Petrikovics Pál és Halmosbokorban Prisztauka Lajos tanított. A református iskolában a 169 növendéket Varga Lajos, Bán Lajos tanítók és Horváth István vezető tanító oktatták. Az egyház 1895-ben építette fel új iskoláját a paplakkal együtt. A görög katolikus egyháznak is három tanítója volt Korpos Mihály, Egreczky Emil és Sesztay János. Az 1876-ban alapított izraelita elemi iskolának 1896-ban négy tanítója volt Schön Irma, Bónis Menyhért, Fried Ármin és Weisz Mór. A római katolikus iskola vezető tanítója Orsovsky Gyula, a tanítók pedig

55. SzSzBMÖL. V.B.186. 348. dob. 57/1893.

56. SzSzBMÖL. V.B.186. 394. dob. VII. 25/1896.

57. SzSzBMÖL. V.B. 186. 313. dob. XIII. 357/1891., 330. dob. VII. 58/1892., ill. 394. dob. VII. 25/1896.

Szabó Endre, Görgey József, Kubik Róza, Irtzing Imre, Görgey István és Bányász Endre voltak. Az iskolába 435 tanuló járt. A városhoz akkor csak az 1892-ben megszervezett Simapusztai községi elemi iskola tartozott, ahol Dövényi Gyula 60 növendéket oktatott. A város tartotta fenn a községi iparostanonc iskolát, a kereskedőtanonc iskolát, a községi ismétlő iskolát, a nőipariskolát és a községi polgári leányiskolát. A millennium évében a polgári leányiskola igazgatója Bölcsházy Vilma, tanárai pedig Jáger Emma, Kubik Katalin, Palicz Gizella, Porubszky Pál, dr. Vietórisz József, Werner László és Zsák Endre voltak. Az evangélikus főgimnáziumot Martinyi József igazgatta, rajta kívül Chováts Ágost, Eltscher Simon, Király Béla, Leffler Sámuel, Mészáros Ferenc, Moravszky Ferenc, Porubszky Pál, Pauer Vilmos, Szlaboczkó Imre, dr. Vietórisz József tanárok, Geduly Henrik evangélikus, Bányász Endre római katolikus, Bónis Menyhért és Weisz Mór izraelita vallástanárok, Zsák Endre és Santroch Alajos énektanárok és Hajsó Gusztáv tornatanár alkották a millenniumi év tantestületét.⁵⁸

A millennium idejére megerősödött a nyíregyházi sajtó, három lap is megjelent a városban, a *Nyírvidék*, a *Nyíregyházi Hírlap* és a *Szabolcsi Szabadsajtó*. A *Nyírvidéket* 1879-ben alapították, egy évig Ábrányi Lajos, a jönevű budapesti festőművész szerkesztette, azután végig a kiadó-tulajdonos, Jóba Elek, aki 1885-ig Piringer Jánossal együtt adta ki a *Nyírvidéket*. „Nevezetes időszakot élt át az 1883. évben, a híres tiszaezlári per tárgyalása alkalmából, a midőn nyugodt magatartásával kedvezően befolyásolta a már-már végletekig izgatott közvéleményt.” – írta Geduly Henrik. A *Nyírvidék* a vármegye hivatalos lapjának is tekinthető volt, hiszen ez a lap közölte a vármegye hivatalos közleményeit is. A *Szabolcsi Szabadsajtót* 1885-től adta ki Piringer János szerkesztő és kiadó. Leginkább helyi ügyekkel, általános etikai és társadalmi kérdésekkel foglalkozott. A *Nyíregyházi Hírlap* 1892-től állt fenn, kiadója Ferenczi Miksa könyvkereskedő. Elsősorban Nyíregyháza hivatalos és társadalmi életével foglalkozott, felelős szerkesztője Porubszky Pál főgimnáziumi tanár volt.⁵⁹

A város első újságja 1867. október 1-jén jelent meg *Nyír* cím alatt Börkey Imre szerkesztésében, 1868. december 28-án megszűnt, de folytatódott 1869. január 4-én *Tiszavidék* címmel előbb Börkey Imre, majd Szabó Antal, később Báthly Imre szerkesztésében 1871. december 31-ig. 1871 áprilistól az év végéig Dobay Sándor nyomdájában nyomták a *Nyíri Közlönyt*, szerkesztője Kmethy István. Ugyancsak ő szerkesztette a *Szabolcs* című hetilapot, melyet 1874-ben Lukács Ödön vett át, s amely 1876. június 30-án megszűnt.

1874. január 1-jén indult a Szabolcsmegyei és Hajdúkerületi Közlöny Mikecz József, majd Maurer Károly szerkesztésében, egy év után Szabolcsmegyei Közlönyként folytatódott.

1874–1876 között állt fenn Dobay Sándor szerkesztésében a *Szabolcsi Lapok*, 1877-ben Mikecz József *Nyíregyháza* című, hetente kétszer megjelenő lapot adott ki, mely, fél évig állt fenn, majd 1879-ben Kmethy István szerkesztésében megindult a *Szabolcsi Hírlap*.⁶⁰ A *Nyírvidék* 1912-ig hetente egyszer, vasárnap jelent meg, 1912-től szerdán és szombaton, 1917 januárjától pedig napilappá vált.

Már 1892-ben felmerült a megyeszékhellyé vált városban egy központi fekvésű, nagyobb szabású vármegyei kórház létesítésének gondolata. Az 1892. július 1-i közgyűlésén tárgyalta először a képviselőtestület a vármegye határaitól a

58. Geduly, 1896. 165–183.

59. Geduly, 1896. 189–190.

60. Vende, 1900. 201–223.

kórház létesítéséről. 1893. november 4-én a pénzügyi és gazdasági szakosztály és az egészségügyi bizottság együttes ülésen javasolta, hogy „... a Nagykálló felé vezető út mellett lévő úgynevezett Ó-Temető területet fogja minden viszontszolgálat nélkül díjmentesen átengedni...” A kórház létesítése a vármegyével közös érdeke a városnak. Tekintettel voltak arra, hogy az uralgó széliránynak megfelelően és a város építési szabályrendeletének figyelembe vételével a városon kívülre helyezték a kórháztelepet. A képviselőtestület és a szakosztályok más területeket is számitásba vettek: az Orosi úti vámház, a városi járványkórház melletti területet, a Szentmihályi utca végén lévő tanító kertet és a városi mintakertnek a város felőli befásított részéből kihasítható területet. Még egy feltételt szabtak, azt, hogy a kórházban 10 ágy nyíregyháziaknak legyen biztosítva.⁶¹ Ezt a döntést erősítette meg az 1893. november 7-i közgyűlés.

A kórházat létesítő megyei bizottság, dr. Jósa András vármegyei főorvos elnökletével, dr. Kállay Rudolf nagykállói kórházigazgató főorvos, Koczok László királyi főmérnök, Bencs László polgármester és Kornis Géza vármegyei aljegyző tagokkal, 1894. február 9-én ülésezett, melyen 180–200 000 forintot szántak a beruházásra, s az Ó-Temető területéből kértek 8–10 holdnyi területet. A város által ajánlott többi telekről az a véleményük alakult ki, hogy azok a várostól messze esnek. Még az a városi érv sem hatott, hogy a Debreceni utcán lévő mintakert területe alkalmasabb lenne, hiszen Nyíregyházán az uralkodó szélirány északi, az a terület már be van fásítva, gyalogjárda vezet oda, s hamarosan elkészül a hadászati szempontokat is szolgáló Debrecen felé vezető út, így a kocsival való megközelítés is jobb lehet. Maradt tehát az 1817 óta bezárt evangélikus Ó-Temető, az egykori malomtelek és a gimnáziumi játszótérből kihasított 10 katasztrális hold terület.

A város az 1894. augusztus 17-i közgyűlésén 31:6 arányú név szerinti szavazással a vármegye tulajdonába adta a kért területet, azt azután Klein István városi főmérnök mérte ki, s Bencs László 1898. április 12-én közölte a vármegyével, hogy a terület kimérve és kicövekelve az építésre alkalmas.⁶²

A kórházra kiírt pályázatok elbírálása 1895. december 7-én történt meg. Hat pályamű érkezett be, ezekből a bíráló bizottság kettőt, ajánlott megfontolásra, mégpedig úgy, hogy, a kórházat az Isten szem jeligéjű pályázat alapján kell megvalósítani, de a „... jutalomra másodsorban ajánlott Körben Nyíl jeligéjű pályaműből az ott jobban megoldott tervek átvétessenek.”⁶³

A bizottság a győztes Isten szem jeligéjű pályázatot, mely Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály műve volt, úgy értékelte, hogy abban a pavilonrendszer határozottan és célszerűen jut kifejezésre, s a megvalósítással a városnak az a része külső díszében is emelkedni fog. A nyertes pályaművet 1200, a második helyezettet 800 korona jutalomban részesítették. Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály pályázatukban a 200 ágyas kórháztelepen 5 főépületet (igazgatóság, belgyógyászat, sebészet, ezek egyemeletesek, tuberkolikusok és ragályosok pavilonja) és 5 melléképületet (konyha, istálló, jégverem, hullaház és kapuépület) terveztek.

Az időközben kibővült kórházépítő bizottság Mikecz János alispán elnökletével Szikszay Pál megyei főügyész, Mikecz Gyula megyei főszámvevő, Koczok László királyi főmérnök, Munczhardt József királyi mérnök, Jósa András megyei főorvos, Kállay Rudolf kórházigazgató főorvos, ifj. Bobula János művezető építész, Sztárek Ferenc városi főkapitány, Haas Mór, Ferlicska Rezső megyei törvényhatósági

61. SzSzBMÖL. V.B.186. 322. dob. III. 632/1892.

62. Fazekas, 1997. 29–31.

63. Bene–Margócsy, 1999. 12.

bizottsági tagok és Nagy Imre megyei aljegyző tagokkal 1898. május 14-én tartottak ülést, melyen az alispán bejelentette, hogy május 13-án a helyszíni szemle megtörtént, a területet Vojtovics Bertalannak és Barzó Mihálynak kivitelezésre a bizottság átadta. A részletek tisztázása, az épületek elhelyezése, padlószintek magassága, építési anyagok átvétele, felülvizsgálata után, a bizottság az igazgatósági épülethez vonult, majd az alapkövek „... Mikecz János alispán, Bencs László polgármester, dr. Jósa András vármegyei főorvos, dr. Kállay Rudolf kórházigazgató főorvos által a szenvedő emberiség üdvére Szabolcs vármegye és Nyíregyháza város felvirágzására ejtett szavak mellett ünnepélyesen letétettek...”⁶⁴ A vármegye ifj. Bobula Jánossal kötött szerződést a tervek végleges kidolgozására és az egész építkezés művezetésére.

Az építkezés idején történt a merénylet Erzsébet királyné ellen, s az utána megindult társadalmi mozgalmak hatására döntött úgy a vármegye, hogy közkórházát a szeretett királynéről nevezik el. 1899 októberében érkezett meg a királyi hozzájárulás, s ezután viselte a kórház Erzsébet királyné nevét Erzsébet közkórházként 1969-ig. Az új épületekben 1899. november 20-án kezdődött meg a gyógyítás 165 ágyon (belgyógyászat 74 ágy, sebészet 55 ágy, tuberkolitikusok 21 ágy és fertőzők 15 ágy).⁶⁵

A vármegyei kórház megnyitása után a város a régi kórháza telkén a Tokaji út végén 70 szegény és 30 gyógyíthatatlan szegény részére szegény- és betegmenházat épített. A versenytárgyalást 1901. március 8-án tartották meg. Az árlejtési kiírás szerint két kórházépületet, felügyelői lakást, konyhaépületet és hullaházat kellett építeni a régi épületek elbontásával. Az építkezést Király Sándor és fia nyerték meg, s még 1901-ben elkészültek az épületek. A 70 000 forintot a város a Pesti Magyar Kereskedelmi Banktól vette fel. Az építés és felszerelés 64 340 korona 62 fillérbe került. A szegény- és betegmenház végleges átvételére 1904. október 29-én került sor.⁶⁶ A szegényházban való ellátás mellett a városban két jótékony nőegylet, a keresztény és az izraelita nőegylet végezte a szegénygondozást.

A város patikái is gyarapodtak az 1890-es években. A korábban meglévő három gyógytár mellé 1893-ban nyitott patikát Márton József, s nem egészen öt év múlva már az ötödik gyógyszerházzal kellett volna dönteni a közgyűlésnek. Az 1898. december 6-i ülésen dr. Trajtlér Soma orvosfőnök megkezdte a Nyíregyházán egy új, ötödik gyógytár felállításának engedélyezése ügyében a városi közegészségügyi bizottságban létrejött véleménynek ismertetését, s belefogott az egyik kérvényező, Nagy Kálmán helybeli illetőségű okleveles gyógyszerész által beadott kérvény felolvasásába, amikor bejelentették, hogy Sztárek Ferenc rendőrkapitány hirtelen elhalálozott, az ezen váratlanul jött lesújtó hír hallatára előállott általános felindulás és mély részvét következtében polgármester a gyűlést berekesztette azzal, hogy a még hátralevő közgyűlési tárgyak a legközelebbi képviselői gyűlés napirendjére fognak kitűzteni.⁶⁷

Az egy hét múlva összehívott rendkívüli közgyűlés 58:34 szavazattal megszavazta Nagy Kálmán és Nyíri Bertalan okleveles gyógyszerészek engedélykérelmét.

Sztárek Ferenc halála után előbb Básthly Barnabást választották rendőrkapitánynak, ám ő is tragikus hirtelenséggel elhunyt, s így az 1899. augusztus 6-i

64. SzSzBMÖL. V.B.186. 322. dob. III. 632/1892.

65. Fazekas, 1997. 33 .

66. SzSzBMÖL. V.B.186. 308. dob. VIII. 15/1891.

67. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1898. dec. 6. K. 10730., 11091/1898.

rendkívüli közgyűlésen Kertész Bertalan főispáni titkárt tették meg Nyíregyháza rendőrkapitányává.

A millennium mellett nagy ünnepélyességgel emlékezett a város az 1848-as forradalom és szabadságharc félévszázados jubileumáról is. Az 1898. február 25-i közgyűlésen a képviselőtestület eldöntötte, hogy március 15-én díszközgyűlést tartanak. Délelőtt 8 és 10 óra között az addigi szokáshoz hasonlóan az iskolai ünnepélyeket rendezik meg, 10-től 11-ig minden hitfelekezet templomában hálaadó istentiszteleteket tartanak, melyeken a városi hatóság is képviselteti magát, s a díszközgyűlés 11 órától délig tart. Ünnepi szónokul dr. Ferlicska Kálmánt, a város országgyűlési képviselőjét kérték fel, s „... *ugyanakkor Geduly Henrik ágostai evangélikus lelkész tegye meg azon indítványát, hogy a város határozza el lefestetni legalkotmányosabban uralkodó királyunk I. Ferencz József Ó Felségének, valamint az 1848-iki nagy események főtényezője és kimagasló alakja Kossuth Lajos hazánk nagy fiának arczképeit a gyűlésterem számára.*” Délután 3 órától a Városháza előtti téren tartják meg a város ünnepségét, ahol az arra a célra emelt emelvényen megjelenik a teljes képviselőtestület is és átveszik a város hölgyei által készített, a millenáris év emlékére hímzett zászlót. Azután ünnepi beszédet mond dr. Bartók Jenő református lelkész, dr. Vietórisz József főgimnáziumi tanár pedig alkalmi versét szavalja el. Az ünnepségen közreműködik a dalárda, a rend fenntartására pedig az evangélikus gimnázium VII. és VIII. osztályos fiait, valamint az önkéntes tűzoltó egyesület működő tagjai kérték fel. Este 7 órától a várost kivilágítják, 8 órától pedig a Koronában társas vacsorát rendeznek, ahová meginvitálják a még élő agg 48-as honvédeket is.⁶⁸ Lukács Ödön halála után választotta meg a nyíregyházi református gyülekezet lelkészévé Bartók Jenőt (1869–1953), aki 1897-től 1944-ig szolgálta egyházát.

A szép rendben lezajlott ünnepségek után a március 18-i közgyűlésen a polgármester bejelentette, hogy az ünnepélyek alatt a nyíregyházi lelkes nők által a nőegylet nőipariskolájában a millennium emlékére a város számára készített zászlót Básthly Barnáné Nikelszky Erzsébet úrnóktól átvette. A zászlón lévő kék-vörös szalag felirata: *Légy hű múltadhoz! Küzdj a jövőért! A „... takarékos, de a mérnöki hivatal buzgólkodása és ügyessége folytán szépen sikerült kivilágítás mellett 200 forint 100 helybeli szegény között és 32 forint 16 agg honvéd között a nagy nap emlékére a város pénztárából kiosztatott.*”

1898 augusztusában a Dalegylet Aradra utazott az országos dalversenyre. A közgyűlés 300 forintot segélyt szavazott meg számukra, hiszen az egylet 12 éves fennállása alatt mindenholon sikerekkel tért haza, Aradról is elhozták azután a negyedik díjat.

Másfajta egyesületek is színesítették a város életét. A Kovách Győző elnöklete alatt működő Nyíregyházi Kerékpár Egylet 1898. augusztus 20-án ünnepséget és kerékpárversenyt rendezett a városban, melyre Debrecenből, Szerencsről, Miskolcra, a diósgyőri állami vasgyárból és Kassáról jöttek vendégek és társegyesületek. A versenyt a város 100 forinttal támogatta.⁶⁹

1898-ban alakult meg a Bessenyei Kör báró Feilitsch Berthold főispán felhívására. *„Vármegyénk és Nyíregyháza város társadalma nem rendelkezik azzal a szervezettel, amely a magyar nemzeti szellem ápolása, közművelődési és egyéb kiváló fontossággal bíró feladatai sikeres megoldása érdekében erőt egyesítené”* ezért a *megalakítandó Bessenyei Kör „a hazai irodalom, tudomány és művészet*

68. SzSzbMÖL. V.B.181. jkv. 1898. febr. 25. K. 1534/1898.

69. SzSzbMÖL. V.B.186. 432. dob. XIII. 583/1898.

*pártolásán, ismertetésén és általában a közművelődésnek nemzeti szellemben való fejlesztésén kívül hatáskörébe veendi fel a magyarság ügyét hathatósan támogatni ott, ahol vármegyénk néprajzi viszonyai a társadalomtól követelik...*⁷⁰

Néhány nap múlva gyászolt Nyíregyháza. 1898. szeptember 16-ára Bencs László polgármester rendkívüli közgyűlést hívott össze, melyen a mély meghatottság hangján jelentette be az Erzsébet királyné elleni merényletet és az uralkodó hitvesének halálát. A testület tagjai helyükről felemelkedve bánatos szívvel vették tudomásul a bejelentést, s a királyné emlékét jegyzőkönyvben „... hálás szívvel és hódoló mély tisztelettel...” örökítették meg. Májerszky Béla főjegyző előterjesztése szerint az uralkodóhoz a vármegyén keresztül részvét feliratot intéztek. A gyászközgyűlés berekesztésével a polgármester bejelentette, hogy szeptember 17-én délelőtt 10 órakor a római katolikus, délután három órakor a református, négy órakor pedig az evangélikus templomban tartanak gyász istentiszteletet. Egy nappal korábban Mikecz János alispán elrendelte hogy 1899. március 18-ig országos gyászt tartanak, az idő alatt a hivatalos levelezés és a közokmányok kizárólag gyász pecséttel legyenek ellátva. A szeptember 23-i szintén rendkívüli közgyűlés a királyné szobrára 1000 koronát ajánlott fel, az 1899. január 21-i közigazgatási tanácsülés pedig azt a döntést hozta, hogy a Sóstói erdőnek az Ószőlő kert mellett elterülő, parkká alakított részét Erzsébet királyné ligetnek nevezik el. A tanács döntését az 1899. május 12-i rendkívüli közgyűlés is elfogadta.⁷¹

Részt vett a város 1899. október 6-án Aradon, az országos gyászünnepélyen is. A közgyűlés úgy határozott, hogy Bencs László polgármester utazzék el, és vigyen koszorút is. Felirata: Nyíregyháza város közönsége. A nemzet dicső hőseinek 1899. október 6.⁷²

A század utolsó évtizedében tovább folytak a város szépítése, az utak, járdák szilárd burkolattal való ellátásának munkálatai is. 1891-ben a városi hirdető oszlopok és táblák egységes formában való felállítására és kihelyezésére a „Neubauer testvérek” helybeli vállalkozók kaptak megbízást. A csinos, henger alakú hirdető oszlopok a Városháza előtti tér sarkain álltak, belsejükben tárolták az utcaseprők szerszámaikat.

1894 tavaszán a város Tarcalon kőbányát vásárolt 600 forintos költséggel. 1895 nyarán Reichmann Ármin és Führer Zsigmond kikövezték az Orosi utcát 21.921 forintos költséggel, ősszel Führer Zsigmonddal a Nádor, Ószőlő, Epreskert, Nyírfa utcákon és a Nyírfa téren járdát rakat le a város ügy, hogy a vállalási összeget a pénztár fizette ki, majd pedig a háztulajdonosok öt év alatt törlesztették a költségeket a városnak.⁷³

Komoly gondot okozott a vasúthoz vezető út, a mai Széchenyi utca kiépítése, hiszen az akkor már nagy forgalmat bonyolított le a vasútállomás, a lovassági laktanya, a dohánybevéltő és a közraktárak irányában. 1892-től foglalkozott vele a közgyűlés, de csak az évtized végére sikerült befejezni a kisajátításokat, a széles utat kimérni és valóban modern kóutat, valamint aszfaltjárdát építeni. A gyalogjárdát a Hazai Aszfaltipari Részvénytársaság, a kocsitutat a Kissebesi Gránit Kőbányák Részvénytársaság építette gránitkő burkolattal. Az 1899. január 30-i versenytárgyalás után a munkák még abban az évben elkészültek.⁷⁴ A legelső,

70. Mérey, 1931. 9–38.

71. SzSzBMÖL. V.B.186. 433. dob. XIII. 693/1898.

72. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1899. szept. 26. K. 11577/1899.

73. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1895. szept. 30. K. 10248., 10342/1895.

74. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1899. jan. 30. K. 1046., 1146/1899.

tervszerűen és nagy körültekintéssel kiépített utca, ez a vasúti út volt, melyet, kiépítése, 1900 után Széchenyi utcának nevezett el a város.

Az 1899. június 13-i közgyűlés öt éves útépitési programot fogadott el, melynek megvalósulásával a központból kivezető utak a vámsorompóig kőburkolatot kaptak.

Ezekben az években foglalkozott a város a vásártér rendezésével is. A vásártér akkor még a Kállói út mellett volt, később került át a város nyugati felébe, s 1895-ben hozták javaslatba, hogy át kellene azt helyezni a Szentmihályi és Tokaji utcák környékére, hiszen a búzapiac és a sertésvásártér már úgyis ott van, a szomszédos utcák elég szélesek a kirakodóvásárok megtartására, a tanyák 2/3 része arrafelé van, nem kell az állatokat a városon keresztül hajtani. Az akkor elfogadott javaslat szerint az országos állatvásárokat a Tokaji és a Szentmihályi utca végén levő területen, a kirakodó vásárokat pedig a szomszédos utcákban tartották volna meg.⁷⁵ A vármegye azonban ezt a döntést rendszeresen elutasította, végül csak a XX. század első évtizedében sikerült a vásárteret áthelyezni.

Az 1890-es években a helybeli Ipartestület a Szentmihályi úton lévő telket és házat vette meg testületi székház részére, melyhez a város adott 16 000 korona kölcsönt. Az új székházat Wekerle Sándor miniszterelnök jelenlétében 1893. október 1-jén avatták fel. Az ünnep tiszteletére a várost fellobogózták és kivilágították. Egy év múlva, 1894. november 18-án az Ipartestület székházában tartotta meg zászlószentelési ünnepségét, melynek emlékére százforintos alapítványt tett Palaticz Jenő ipartestületi elnöknel. A zászlószentelési ünnepségen az első zászlószeget a főispánné ütötte be, a város nevében pedig Bencs László végezte el a szegbeverést.⁷⁶

1894-ben 8000 forintos városi segéllyel felépült a kéttantermes református elemi iskola és tanítói lak, 1500 forintos segéllyel pedig berendezték a római katolikus új iskola termeit.

1895-ben már felmerült, hogy a római katolikus templom kicsi, abban 288 ember fér el a székeken, a padok között állva 352, a kórus alatt állva még 80 lélek összesen 720–800 ember. A legutóbbi népszámláláskor a városban 4934 római katolikust találtak. Új templom építéséről kellett gondolkodni, melyet akkor még a régi helyén képzeltek el.⁷⁷

1895. október 1-jén tette le a görög katolikus egyház új, kéttornyú templomának alapkövét. Az építkezéshez a város 5000 forintos segílyt adott. 4000 forinttal támogatta a szintén Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály által ugyancsak 1896-ban épített status quo izraelita 4 osztályos elemi iskolát.⁷⁸ A görög katolikus templom körülbelül 600 ember befogadására épült Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály terveivel és kivitelezésében. A templomot 1897. október 10-én szentelte fel Firczák Gyula munkácsi püspök.⁷⁹

Az évtized vége felé gyalogsági laktanya létesítéséről is tárgyalt a képviselőtestület. Bencs László polgármester előterjesztése szerint nemcsak azért kellene egy gyalogezred is Nyíregyházára, mert a gyalogság helyigénye kisebb, ugyanakkor létszáma nagyobb, mint a huszároké, és a szegényebb sorú, ám tanult ifjúság itt tölthetné egy éves önkéntesi idejét, nem távoli helyőrségben szolgálva, sokszor

75. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1895. ápr. 18. K. 4395/1895.

76. SzSzBMÖL. V.B.186. 367. dob. XIII. 1133/1894.

77. SzSzBMÖL. V.B.186. 379. dob. VII. 12/1895.

78. SzSzBMÖL. V.B.186. 390. dob. IV. 260/1896.

79. Margócsy, 1986. 135–136.

nélkülözve. A közgyűlés támogatta ugyan a felvetést, de a gyalogsági laktanyából ugyanúgy nem lett semmi, mint a későbbi, tüzérlaktanyai javaslatából sem.⁸⁰

A városi építkezések, fejlesztések mellett gondot fordított a képviselő a Sóstóra is. 1890-ben három évre Polánszky József helybeli lakos kapta a Sóstó bérletét évi 4000 forint bérleti díj fejében. A fürdő és környéke azonban romlásnak indult, s 1892 őszén a következő évektől megvalósítandó feladatokról döntöttek a városatyák. Tervbe vették a várost a Sóstóval összekötő kőút építését, a tó kiszélesítését, a meglévő nyírvíz csatorna másfelé vezetését, és az elhasznált víz levezetésére másik csatorna ásását. Kimondták, hogy a régi fürdőház elbontandó, helyette új épületet kell emelni, melyben terasz, váróterem, jegyáruló szoba, a fürdő személyzetének lakás, mosószoza, gépház, 12 fürdőszoba, és egy terem 20 személyes hidegvizes medencével, zuhannyal, öltöző kabinokkal, mellékhelyiségekkel legyen ellátva. A másik új épületben kell elhelyezni a gyógytermet, éttermet, s a fürdőházzal szemben egy új, a régihez hasonló svájci lakház építendő, a jelenlegi svájci lak, a kerti lak és a szódagyári épület pedig kijavítandó. Új istállóépületet is kell építeni, végül a 818 katasztrális hold 719 négyszögöl erdőt a sóstótól északra a kótaji határig parkírozni kell.⁸¹ Szükség volt a fejlesztésre, hiszen a fürdőépület 1866-ban, a svájci lak szintén abban az évben Melhause János tervei alapján, a kerti lak pedig 1870-ben épült. Az 1893-as felújítások után a bérletet Tolnay Sándor és neje Maczkó Lujza helybeli lakosok nyerték el 1894. január 1-jétől hat évre, évi 5000 forintért.⁸²

A XIX. század utolsó évében avatták fel a vármegye kezdeményezésére Nyíregyháza első köztéri szobrát. Kovács István törvényszéki bírótól származott az ötlet, hogy a vármegye a magyar felvilágosodás nagy alakjának, a Szabolcs vármegyei születésű testőr-írónak állítson méltó emléket. 1896-ban írta ki a vármegye a pályázatot. Január végén Mikecz János alispán, Jósza András megyei főorvos és Kovács István törvényszéki bíró utaztak Budapestre zsűrizésre. A fővárosban Lotz Károly, Benczúr Gyula, Fadrusz János, és Stróbl Alajos művészek, illetve Lechner Ödön és Rauscher Károly műépítész várták őket. A szoborpályázatra 16 terv érkezett, s azok közül a zsűri 8:1 arányban a „Szoborterv” jellegű pályázatot választották, Kallós Ede (1866–1950) alkotását. 1898 őszére készült el a szobor, október 12-re tűzték ki az avatást, de közbejött az Erzsébet királyné meggyilkolása miatti országos gyász, így új időpontul az 1899. évi tavaszi közgyűlést jelölték meg. A neobarokk stílusú bronzszobrot 1899. május 9-én leplezték le a Vármegyeháza előtti téren. A város testületileg vett részt az ünnepségen, a köz- és magánépületeket zászlódíszbe öltöztették. Mikecz János alispán később leiratban mondott köszönetet a városnak az ünnepségen való tömeges részvételért, a szoborkert és a város feldíszítéséért. A nagy ünnepély fénypontja a királyi engedéllyel, a díszes testőregyenruhában megjelent négy testőr részvétele volt Barcsay József főrendiházi tag, testőrőrmester (őrnagy) vezetésével, közülük az egyik testőr a nyíregyházi Schlichter Gyula volt.⁸³

Hétéves bukovinai távollét után 1901. augusztus 12-én tért vissza a császári és királyi 14. huszárezred Nyíregyházára. A bevonuláskor az ezredparancsnok az 1. századdal a Városháza elé vonult, ahol Májerszky Béla főjegyző mint helyettes polgármester köszöntötte a város háziezredét. Augusztus 17-én a tisztikar és a polgárság részére ismerkedési estet tartottak a Koronában, másnap pedig, az

80. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1898. máj. 17. K. 5101/1898.

81. SzSzBMÖL. V.B.181. jkv. 1892. nov. 15. K. 6039/1892.

82. SzSzBMÖL. V.B. 186. 292. dob. III. 133/1891., ill. 400. dob. I. 59/1897.

83. Margócsy, 1989/a. 33–36.

uralkodó születésnapján a legénységet megvendégelték, a közös huszárok erre az alkalomra 400, a honvéd huszárok pedig 200 koronát kaptak.⁸⁴

Az 1900. december 31-i állapot szerint a város cselekvő vagyona 9 363 138 korona 9 fillért, szenvedő vagyona 4 176 352 korona 2 fillért, tehát tiszta vagyona 5 186 786 korona 7 fillért tett ki.⁸⁵

Irodalomjegyzék

- Bene, 1999/a. Bene János: 115 éves a nyíregyházi tűzoltóság. Nyíregyháza, 1999.
- Bene–Margócsy, 1999. Adalékok a százéves nyíregyházi kórház történetéhez. Összeállították: Bene János és Margócsy József. Nyíregyháza, 1999.
- Fazekas, 1997. Dr. Fazekas Árpád: A nyíregyházi Erzsébet Közkórház centenáriuma (1899–1999). Nyíregyháza, 1997.
- Galambos, 1987. Galambos Sándor: Nyíregyháza és a millennium. *Szabolcs-szatmári Szemle*, 1987/3.
- Geduly, 1896. Geduly Henrik: Nyíregyháza az ezredeik évben. Nyíregyháza, 1896.
- Hársfalvi, 1981. Hársfalvi Péter: „Régi közóhajtás sürgető szavára...” A nyíregyházi kószínház alapító levele. *Szabolcs-Szatmári Szemle* 1981/3.
- Hársfalvi, 1982. Hársfalvi Péter: Az önkormányzat Nyíregyházán a XVIII-XIX. században. Értekezések a történeti tudományok köréből 97. Akadémiai Kiadó Budapest, 1982.
- Margócsy, 1984. Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák, Fejezetek a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1984.
- Margócsy, 1986. Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák II. Újabb fejezetek a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1986.
- Margócsy, 1989. Margócsy József: A nyíregyházi városházák. *Helytörténeti tanulmányok* VII. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai I. Évkönyvek 7. Szerkesztő: dr. Gyarmathy Zsigmond. Nyíregyháza, 1989.
- Margócsy, 1989/a. Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák III. Néhány új fejezet a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1989.
- Margócsy, 1994. Margócsy József: Nyíregyháza polgárai színházat építenek. *Szabolcs-szatmár-Beregi Szemle*. 1994/1.
- Margócsy, 1995. Margócsy József: Nyíregyháza nemzet- ill. országgyűlési képviselői 1848–1944 között. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv* XI. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltárának Kiadványai. Évkönyvek 11.
- Margócsy, 1997. Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák IV. Újabb híradások a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1997.
- Mérey, 1931. Mérey Ferenc dr.: Nyíregyháza története. In.: Nyíregyháza és Szabolcsvármegye községei. Magyar városok monográfiája VIII. Budapest, 1931.
- Vende, 1900. Vende Ernő: Irodalom és tudomány. In.: Szabolcs vármegye monográfiája. Szerk.: dr. Borovszky Samu. Apolló Irodalmi Társaság, Budapest, é. n. (1900)

84. SzSzBMÖL. V.B.186. 387. dob. III. 77/1896.

85. SzSzBMÖL. V.B.186. 407. dob. III. 578/1897.